

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen es- täminen pankin palveluneuvojan näkökulmasta

Säde Orava

2023 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen pankin palveluneuvojan näkökulmasta

Säde Orava
Liiketalous, tradenomi (AMK)
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2023

Säde Orava

Rahapesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen pankin palveluneuvojan näkökulmasta

Vuosi

2023

Sivumäärä

42

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia erityisesti pankkialaa koskevaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen lainsäädäntöä ja kuinka se käytännössä toteutuu päivit-
täispankkitoiminnassa. Tavoitteena oli selvittää miten palveluneuvojat osallistuvat sekä edis-
tävät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyviä toimenpiteitä pankkialalla,
kuinka tehokkaiksi nämä toimet tavat koetaan sekä miten tietoperustaa ja osaamista näihin
toimintatapoihin liittyen voitaisiin pankkitoiminnassa kehittää.

Opinnäytetyön rakenne koostuu johdannosta, teoriasta, empiirisestä tutkimuksesta sekä tut-
kimuksen johtopäätöksistä. Johdannossa käydään läpi opinnäytetyön aihe, tavoite, tarkoitus
ja rakenne. Teoriaosuudessa tutustutaan tarkemmin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen
käsitteeseen, aiheeseen ilmiönä sekä sen historiaa ja esiintyvyyttä Suomessa. Lisäksi esitel-
lään rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä säätelevää lainsäädäntöä ja valvontaa
suorittavia viranomaistahoja. Opinnäytetyön teoriaosuudessa lähteinä on käytetty rahanpesua
ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskevaa kirjallisuutta, viranomaislähteitä sekä erilai-
sia viranomaistahojen tuottamia raportteja ja lakitekstejä. tutkimuksena Tutkimusta käsitte-
levissä kappaleissa esitellään tutkimusmenetelmän valintaan vaikuttaneet päätökset, haastat-
telun suunnittelu ja toteutus sekä tutkimustulokset. Opinnäytetyön lopuksi esitellään teorian
ja tutkimuksen pohjalta muodostuneet johtopäätökset.

Opinnäytetyön empiirinen tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena,
jossa tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Teemahaastatteluissa haastateltiin
neljää Yritys X:n työntekijää, jotka toimivat pankkialan organisaatiossa palveluneuvojan työ-
tehtävissä. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina haastattelulomaketta käyttäen,
johon oli ennalta määritelty tutkimuskohteen kannalta oleellisia kysymyksiä. Tutkimustulos-
ten analysoinnissa käytettiin aineistolähtöisyyteen perustuvaa sisällönanalyysia.

Tutkimustulosten sisällönanalyysin myötä voitiin todeta, että Yritys X:n palveluneuvojat osal-
listuvat asiakasrajapintaan kohdistuvissa työtehtävissään rahanpesun ja terrorismin rahoitta-
misen estämiseen erilaisten hyödyllisiksi koettujen toimenpiteiden kautta. Palveluneuvojilla
on tärkeä tehtävä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä pankkialan organisa-
atioissa, sillä he ensikädessä suorittavat asiakkaan tunnistamisen, keräävät tietoa maksuliiken-
teestä ja tarvittaessa ilmoittavat epäilyttävästä toiminnasta eteenpäin organisaation monito-
rinti- ja valvontatiimille. Palveluneuvojat kokevat pääosin organisaation tarjoaman koulutuk-
sen hyödyllisenä ja lainsäädännön kautta säädellyt rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen
estämisen toimenpiteet oleellisena osana estämisprosessia. Tutkimuksen johtopäätösten mu-
kaan lainsäädännön tuomat velvoitteet koskevat ilmoitusvelvollisia ja rahanpesun sekä terro-
rismen rahoittamisen estämisen voidaan katsoa toteutuvan parhaiten, kun koko organisaatio
ottaa riskit ja yhteisen toimintamenettely huomioon toiminnassaan.

Asiasanat: rahanpesu, terrorismin rahoittaminen, pankkiala, ilmoitusvelvollisuus

Säde Orava

Prevention of money laundering and terrorism financing from the perspective of a bank service advisor

Year 2023

Pages

42

The purpose of this thesis was to examine legislation related to preventing money laundering and the financing of terrorism, specifically in the banking sector, and how it is implemented in daily banking operations. The goal was to investigate how service advisors participate in and promote measures related to preventing money laundering and terrorism financing in the banking industry, the perceived effectiveness of these methods, and how knowledge and skills in these practices could be developed in banking operations.

The structure of the thesis includes an introduction, theory, empirical research, and research conclusions. The introduction covers the topic, objective, purpose, and structure of the thesis. The theory section delves into the concepts of money laundering and terrorism financing, its history, and occurrence in Finland. The theoretical part also introduces the legislation regulating the prevention of money laundering and terrorism financing, along with the supervisory authorities. The theoretical part of the thesis relies on literature, official sources, and various reports and legal texts produced by authorities.

The empirical research of the thesis was conducted as qualitative research, using thematic interviews. Four employees of Company X, working in service advisor roles within the banking organization, were interviewed individually using a predetermined set of relevant questions. The research results were analyzed using content analysis based on the material.

The content analysis of the research results revealed that service advisors at Company X contribute to preventing money laundering and terrorism financing in their customer-facing tasks through various effective measures. Service advisors play a crucial role in organizations by conducting customer identification, collecting information on payment transactions, and reporting suspicious activities to the organization's monitoring and control team. Service advisors generally find the training provided by the organization useful, and the measures regulated by legislation are considered essential in the prevention process. According to the conclusions of the research, legal obligations apply to reporting entities, and the prevention of money laundering and terrorism financing is best achieved when the entire organization considers risks and common procedures in its operations.

Keywords: money laundering, terrorism financing, banking, obligation to report

Sisälllys

1	Johdanto	8
2	Rahanpesun määritelmä.....	10
2.1	Rahanpesun prosessi.....	10
2.2	Terrorismin rahoittaminen	12
2.3	Rahanpesun ja terrorismin rahoittaminen Suomessa	13
3	Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen lainsäädäntö.....	16
3.1	Rahanpesulaki	16
3.1.1	Ilmoitusvelvollisen riskiarvio ja riskienhallintamenetelmät	17
3.1.2	Asiakkaan tunteminen.....	18
3.1.3	Ilmoitusvelvollisuus, salassapitovelvollisuus sekä liiketoimen keskeyttäminen	18
3.1.4	Työntekijöiden koulutus ja suojeleminen sekä toimintaohjeet.....	19
3.2	Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi	19
3.3	EU:n rahanpesun ja terrorismin rahoittamista estävä sääntely	20
3.4	Rikoslaki	22
4	Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä valvovat instituutiot	23
4.1	Finanssivalvonta.....	23
4.2	Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskus.....	24
4.3	FATF.....	25
5	Toimenpiteet pankkialalla asiakasrajapinnassa.....	26
5.1	Asiakkaan tunteminen.....	26
5.2	Alkuperä- ja käyttöselvitys.....	27
6	Tutkimuksen toteutus	28
6.1	Tutkimusmenetelmän valinta.....	28
6.2	Haastattelun suunnittelu ja toteutus.....	29
6.3	Tutkimustulokset.....	31
7	Johtopäätökset ja yhteenveto	33
	Lähteet	37
	Taulukot	40
	Liitteet.....	41

1 Johdanto

Rahanpesu on toimintaa, jossa laittomin keinoin hankittujen varojen alkuperä pyritään peittelemään ja häivyttämään. Tarkoituksena on saada laittomasti hankitut varat näyttämään lailliselta osalta talousjärjestelmää, jotta rikoksentekijä pystyy hyödyntämään niitä kokonaisvaltaisesti (Sahavirta 2008, s. 21-22). Rahanpesu on tietoisesti tehtyä lainvastaista toimintaa, joka katsotaan osaksi harmaata taloutta sekä talousrikollisuutta. Terrorismin rahoittamisella tarkoitetaan varojen keräämistä sekä luovuttamista terroristiseen tarkoitukseen tai terrorismiryhmälle (Rahanpesu.fi 2023b). Rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen ovat maiden rajat ylittävä uhka turvallisuudelle sekä kansantalouden ja kansainvälisen rahoitusjärjestelmän toimivuudelle, jonka estäminen edellyttää myös kansainvälisten viranomaistahojen välistä yhteistyötä sekä yhteisiä sopimuksia.

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen edellyttää yhteisten toimintatapojen ja toimivan lainsäädännön lisäksi yhteistyötä eri viranomaistahojen sekä ilmoitusvelvollisten välillä. Suomessa viranomaistaholla toimivia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen keskittyviä organisaatioita ovat muun muassa Keskusrikospoliisin Rahanpesun selvittelykeskus sekä Finanssivalvonta, jotka työskentelevät myös kansainvälisessä yhteistyössä niin eri maiden viranomaisten kuin esimerkiksi FATF:n (Financial Action Task Force on Money Laundering) ja Euroopan Komission kanssa. Ilmoitusvelvollisilla kuvataan usein finanssialan toimijoita, joilla on lainsäädäntöön perustuva velvoite tunnistaa asiakkaansa, heidän rahaliikenteensä perusteet sekä valvoa maksuliikennettä epäilyttävien toimien varalta (Rahanpesu.fi 2023b).

Tämän opinnäytetyön aiheena on rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen pankkialalla palveluneuvojan näkökulmasta. Aiheen valintaan vaikuttivat tekijän henkilökohtaisen kiinnostuksen lisäksi kiinnostus pankkialaa kohtaan sekä aiheen ajankohtaisuus kansainvälisellä tasolla. Kiristynyt maailmantilanne aiheuttaa haasteita niin kansainväliselle taloudelle kuin tavallisille kuluttajillekin. Tässä opinnäytetyössä korostetaan pankkialalla työskentelevien palveluneuvojien näkökulmaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä. Palveluneuvojan tehtävänimike tarkoittaa ilmoitusvelvollisuuden alaisuudessa työskentelevää toimihenkilöä, joiden työtehtäviin kuuluvat pankkipalveluiden esittely, myynti sekä asiakkaiden avustaminen peruspankkipalveluiden käytössä (Työmarkkinatori 2023). Pankkien konttoreissa työskentelevät palveluneuvojat toimivat asiakasrajapinnassa. Palveluneuvojan työtehtävät edellyttävät tarkkuutta, vastuunotto- ja paineensietokykyä sekä hyviä vuorovaikutustaitoja. Opinnäytetyössä käsitellään rahanpesua ja terrorismin rahoittamista käsitteenä ja ilmiönä, mutta myös toimintatapoja, joita erilaiset lainsäädännöt sekä valvontaviranomaiset velvoittavat pankkialan ilmoitusvelvollisia noudattamaan.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia erityisesti pankkialaa koskevaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen toimintatapoja, lainsäädäntöä ja kuinka se käytännössä toteutuu päivittäispankkitoiminnassa. Opinnäytetyön tavoite on selvittää, miten palveluneuvojat osallistuvat sekä edistävät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyviä toimenpiteitä pankkialalla, kuinka tehokkaiksi nämä toimintatavat koetaan sekä miten tietopuustaa ja osaamista näihin toimintatapoihin liittyen voitaisiin pankkitoiminnassa kehittää. Opinnäytetyöhön liittyvä tutkimus suoritetaan laadullisiin tutkimusmenetelmiin kuuluvalla teemahaastattelulla. Palveluneuvojien teemahaastattelulla pyritään tarkastelemaan tutkimuksen aihetta syvemmin palveluneuvojien näkökulmasta aihetta koskevan teorian tukemiseksi. Tällä opinnäytetyöllä ei ole toimeksiantajaa.

Opinnäytetyön rakenne koostuu johdannosta, teoriasta, empiirisestä tutkimuksesta sekä tutkimuksen johtopäätöksistä. Johdannossa käydään läpi opinnäytetyön aihe, tavoite, tarkoitus ja rakenne. Teoriaosuus kattaa opinnäytetyön kappaleet 2-4, joissa tutustutaan tarkemmin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen käsitteeseen, aiheeseen ilmiönä sekä sen historiaa ja esiintyvyyttä Suomessa. Lisäksi esitellään rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä säätelevää lainsäädäntöä ja valvontaa suorittavia viranomaistahoja. Opinnäytetyön teoriaosuudessa lähteinä on käytetty rahanpesua ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskevaa kirjallisuutta, viranomaislähteitä sekä erilaisia viranomaistahojen tuottamia raportteja ja lakitekstejä. Tutkimusta käsittelevissä kappaleissa esitellään tutkimusmenetelmän valintaan vaikuttaneet päätökset, haastattelun suunnittelu ja toteutus sekä tutkimustulokset. Opinnäytetyön lopuksi esitellään teorian ja tutkimuksen pohjalta muodostuneet johtopäätökset.

2 Rahanpesun määritelmä

Rahanpesulla tarkoitetaan toimintaa, jossa laittomin keinoin hankittujen varojen alkuperä pyritään peittelemään ja häivyttämään. Tarkoituksena on saada laittomasti hankitut varat näyttämään lailliselta osalta talousjärjestelmää, jotta rikoksenteekijä pystyy hyödyntämään niitä kokonaisvaltaisesti (Sahavirta 2008, 21-22). Tämä tapahtuu kierrättämällä varat laillisen maksujärjestelmän läpi, jotta niiden alkuperäinen hankintakeino sekä omistajat saadaan peiteltä (Poliisi 2023a; Rahanpesu.fi 2023b). Käytännössä varat voidaan esimerkiksi hajauttaa useammaksi pankkitalletukseksi, joita rahanpesijät siirtävät eri tilien, pankkien ja muiden maksujärjestelmien välillä, tehden asiakirjoihin perustuvasta varojen kulusta vaikeamman seurata (Sahavirta 2008, 21-22.) Taloudellisen hyödyn turvaamiseksi varat usein sijoitetaan esimerkiksi osakkeisiin, kiinteistöihin tai muuhun kiinteään omaisuuteen, tavoitteena saada varojen alkuperä sekä niistä myöhemmin saatava taloudellinen hyöty vaikuttamaan lailliselta. Rahanpesun määritelmä ei rajoitu ainoastaan varojen alkuperän peittelyyn ja häivyttämiseen. Myös laittoman alkuperän omaavien varojen säilyttämistä, käyttämistä sekä eteenpäin luovuttamista, tietoisesti tai tiedostamatta, voidaan pitää rahanpesuna (Poliisi 2023a). Rahanpesu liitetään vahvasti järjestäytyneeseen ja kansainväliseen rikollisuuteen, sillä varoilla pyritään rahoittamaan muuta rikollista toimintaa. Rahanpesua voidaan harjoittaa kuitenkin pienemmässäkin mittakaavassa eivätkä peiteltävät varat ole aina suuria, jolloin rahanpesua voi olla hankalampi havaita.

2.1 Rahanpesun prosessi

Rahanpesua edeltää esirikos eli lainvastainen toiminta varojen hankkimiseksi, kuten huume-, petos- tai talousrikos, kuten veronkierto. Rahanpesua käytetään rikollisen tarpeeseen peitellä esirikoksella hankittua taloudellista hyötyä (Rahanpesu.fi 2023b; Sahavirta 2008, 24). Prosesina rahanpesu pitää sisällään erilaisia toimintoja sekä tekojen yhdistelmiä, joiden tavoitteena on muuttaa esirikoksen kautta saadut varat lailliseen varallisuuden muotoon ja palauttaa niiden hallinto- tai omistusoikeus esirikoksen tekijän käyttöön. Keskeisenä prosessin muodostumisessa voidaan pitää sitä, kuinka nopeasti varat halutaan palauttaa rahanpesijän käyttöön, mikä on varojen tuleva käyttötarkoitus sekä toiminnan järjestäytyneisyys. Sahavirran (2008, 24-25) mukaan prosessissa käytettävien menetelmien valinnassa olennaista on lisäksi pestävien varojen määrä sekä toiminnan kustannukset, kuten myös rahanpesijän taidot ja mielikuvitus. Kun toiminnasta saatava rikoshyöty on merkittävä, vaatii rahanpesu prosessina enemmän aikaa, ammattitaitoa sekä varoja sen rahoittamiseen. Rikollisorganisaatioiden alatasoilla tai niiden ulkopuolella toimivat tekijät, niin sanotut pikkurikolliset, hyödyntävät rahanpesua omien elinkustannustensa ylläpitämiseen. Yleensä tämä tapahtuu vaihtamalla varat erilaisiin hyödykkeisiin (Sahavirta 2008, 25). Näissä tapauksissa pestävät summat ovat usein pienempiä,

rahanpesun prosessi on yksinkertaisempi ja lyhyempi. Järjestäytyneen rikollisuuden harjoittama rahanpesun prosessi toteutetaan ammattimaisesti, useiden tekijöiden toimesta ja usein toiminnassa on mukana myös kansainvälinen viitekehys, kun varoja siirretään aktiivisesti eri maiden maksujärjestelmiin. Edellä mainittu laaja-alainen toiminta uhkaa rahoitusjärjestelmän luotettavuutta, kilpailukykyä sekä vakautta (Rahanpesu.fi 2023b). Vaikutukset heijastuvat talouteen, aiheuttaen erilaisten kustannusten, kuten lainojen ja vakuutusten hintojen kohoamista.

Sahavirta (2008, 25-26) viittaa väitöskirjassaan Wienin sopimuksessa esitettyyn rahanpesun kolmiosaiseen prosessiin, jossa osat on jaettu sijoitusvaiheeseen (placement), harhautusvaiheeseen (layering) sekä palautusvaiheeseen (integration). Vaiheista voidaan käyttää myös edellä mainitussa järjestyksissä nimityksiä omaisuuden muuntaminen, alkuperän salaaminen ja varojen lähteen laillistaminen. Prosessina rahanpesussa hyödynnetään erilaisia menetelmiä varojen siirtämiseksi tai liikuttamiseksi sähköisesti pankkijärjestelmän sisällä tai fyysisesti paikasta toiseen. Rahanpesijat toimivat prosessin edellyttäminä kanavina, jotka ohjaavat näennäisesti laillisen alkuperän saaneet varat takaisin laillisen talouden järjestelmiin, kuten erilaisiin rahoituslaitoksiin tai yritystoimintaan. Prosessin välineinä toimivat esimerkiksi kryptovaluutat ja arvopaperit, joihin sijoitettuna varojen alkuperää voidaan peitellä ja siirtää takaisin lailliseen järjestelmään. (Sahavirta 2008, 25).

Sijoitusvaihe (placement) on Coxin (2014, 8) mukaan estämistyön kannalta potentiaalisin rahanpesun vaihe, sillä esirikoksen kautta hankittujen varojen alkuperä on vielä helpommin havaittavissa. Mikäli varat sijoitetaan onnistuneesti lailliseen rahoitusjärjestelmään, on niiden jäljittäminen myöhemmin vaikeampaa. Sijoitusvaiheen alussa varat ovat esirikoksen tekijän hallussa. Tarkoituksena on siirtää varat mahdollisimman pian joko fyysisesti paikasta toiseen tai kolmannelle osapuolelle, jonka jälkeen ne sijoitetaan lailliseen rahoitusjärjestelmään. Varoilla voidaan myös hankkia erilaisia hyödykkeitä, jolloin varat saadaan osaksi laillista vaihdantaa ja tätä kautta takaisin esirikoksen tekijän tai rahanpesijän käyttöön. Sahavirran (2008, 26) mukaan tällaisissa tilanteissa ei usein tarvita erillistä harhautus- ja palautusvaihetta.

Tyypillisin toimintatapa sijoitusvaiheessa on esirikoksella hankittujen käteisvarojen tallettaminen pankkitilille. Järjestäytyneen rikollisuuden rahanpesussa varoja saatetaan kuljettaa maasta toiseen ja tallettaa ulkomaalaisille pankkitileille. Käteistalletukset voidaan myös jakaa useammaksi pienemmäksi talletukseksi, jotka toiminnassa mukana olevat kolmannet osapuolet tallettavat eri pankkien tileille. Coxin (2014, 16) mukaan järjestäytyneet rikollisuus osaa tehokkaasti etsiä rahoitusjärjestelmien sekä yritysten heikkoja kohtia, joissa esimerkiksi käteistalletusten tai rahaliikenteen valvonta on puutteellista. Sijoitusvaiheessa pankkien ja rahoituslaitosten merkitys rahanpesun kanavina korostuu.

Harhautusvaihe (layering) kuvaa rahanpesun prosessin toista vaihetta, jonka tavoitteena on lailliseen rahoitusjärjestelmään sijoitettujen varojen todellisen alkuperän ja määräysvallan omaavan henkilön tai tahon henkilöllisyyden peittely (Sahavirta 2008, 31; Cox 2014, 17). Järjestäytyneen rikollisuuden piirissä harhautusvaihe on usein monimutkainen ja toimintaa harjoitetaan kansainvälisellä tasolla. Peittely voidaan toteuttaa esimerkiksi sijoittamalla varoja laillisiin kohteisiin, kuten arvopapereihin sekä yrityslainoihin tai hajauttamalla tilitalletukset eri valvontaviranomaisten alaisiin rahoitusjärjestelmiin. Sahavirran (2008, 31) mukaan harhautusvaihetta voidaan pitää rahanpesun merkittävimpänä vaiheena, sillä rahanpesijöiden on mahdollista saada rahoituslaitoksilta sellaisia asiakirjoja, joiden kautta varojen alkuperän, esirikoksen tai esirikoksen tekijän henkilöllisyyttä on lähes mahdoton selvittää.

Harhautusvaiheessa hyödynnetään usein veroparatiisivaltioita, eli valtioita tai alueita, joissa verotus on matalaa ja pankkisalaisuus on tiukka (Vero.fi 2021). Veroparatiiseissa ei kuitenkaan ole kansainvälisiä sopimuksia esimerkiksi rahanpesun estämisestä tai läpinäkyvää omistajuutta koskevaa lainsäädäntöä. Veroparatiisien tiukka pankkisalaisuus luo puitteet laittomien varojen alkuperän sekä omistajuuden peittelyyn. Veroparatiisit liittyvät vahvasti veronkiertoon, joka puolestaan voi toimia rahanpesun esirikoksena.

Palautusvaihe (integration) toteutetaan viimeisenä prosessin vaiheena, kun laittomien varojen alkuperä on peitelty. Sahavirran (2008, 33) mukaan varat sijoitetaan julkisesti takaisin lailliseen talousjärjestelmään ja esirikoksen tekijä näistä näennäisesti laillistetuista varoista taloudellista hyötyä palauttamalla niiden hallinta- sekä käyttöoikeuden itselleen. Varoja ei kuitenkaan palauteta kerralla, ettei kysymys niiden alkuperästä herättäisi valvontaviranomaisten huomiota. Esirikoksen tekijä voi myös palauttaa varat käyttöönsä erilaisessa varallisuuden muodossa, kuten kiinteistöinä tai muina arvotavaroina. Järjestäytyneen rikollisuuden piirissä osa varoista ohjataan rikollisen toiminnan kustannusten kattamiseksi ja toiminnan jatkamiseksi. Palautusvaiheen jälkeen esirikoksen tekijä voi ohjata varojen hallintaa myös esimerkiksi perheenjäsenilleen tai yhtiökumppaneilleen, etäännyttäen edelleen esirikosta sen tekijästä (Cox, 2014, 19).

2.2 Terrorismin rahoittaminen

Sisäministeriön (2023) mukaan terrorismi tarkoittaa kansallisen tai kansainvälisen lain vastaista toimintaa, joka sisältää väkivaltaa, sillä uhkaamista sekä levottomuuden ja pelon aiheuttamista. Terroristinen toiminta on usein poliittisesti tai uskonnollisesti motivoitunutta. Terroristinen teko voidaan toteuttaa sattumanvaraisessa paikassa, esimerkiksi puukotuksena tai ampumavälikohtauksena julkisessa kulkuvälineessä. Näissä tapauksissa kyseessä on usein yksittäinen terroristi, jonka teko heijastelee tämän omaa henkilökohtaista motiivia. Maailmalla on kuitenkin vuosien saatossa tapahtunut hyvin järjestäytyneiden ja laajojen terroristiryh-

mien tekoja, jotka ovat suunnitelmallisempia ja ne toteutetaan sellaisissa kohteissa sekä mahdollisimman suurta tuhoa aiheuttaen, tavoitteena aiheuttaa mahdollisimman suuri vaikutus yhteiskuntaan poliittisen tai uskonnollisen ideologian ohjaaman motiivin kautta.

Terrorismin rahoittamisella kuvataan toimintaa, jossa yksittäiselle terroristille tai terroristiryhmälle annetaan tai kerätään varoja terroristista toimintaa varten (Rahanpesu.fi 2023c). Taloudellinen tuki on edellytys toiminnan ylläpitoon sekä pahimmillaan sen edistämiseen. Varoja käytetään järjestöissä muun muassa uusien jäsenien värväämiseen, kouluttamiseen, terroristista tekoa tukevien aseiden tai muiden välineiden hankintaan sekä muihin toiminnasta aiheutuviin kustannuksiin kuten matkustukseen tai toiminnan piilottelemiseen liittyviin lahjuksiin. Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskuksen selvitys terrorismin rahoittamisen ominaispiirteistä (2021, 2) kuvaa yleisimpien terroristisiin tarkoitukseen kerättyjen varojen hankintatapoja olevan voittoa tavoittelemattomat yhdistykset, varainkeruu ja rahapelit. Yleisimpiä varojen siirron välineitä ovat tilisiirto, käteinen raha sekä erilaiset rahanvälityspalvelut. Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskuksen (2021, 2-3) mukaan Euroopan unionin komission listauksessa 16 eri maata katsotaan potentiaalisesti vaarallisiksi eurooppalaiselle rahoitusjärjestelmälle, sillä niiden rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnassa on merkittäviä puutteita. Esimerkiksi useilla voittoa tavoittelemattomilla järjestöillä on kytköksiä komission listauksessa mainittuihin maihin, kuten Turkkiin, Somaliaan sekä Syyriaan. Terrorismin rahoitukseen ohjattavat rahasummat ovat myös usein pieniä, sillä suurikokoiset tilisiirrot tai suuret käteismäärät herättävät helposti huomiota pankeissa ja rajanylityskohdissa.

2.3 Rahanpesun ja terrorismin rahoittaminen Suomessa

Rahanpesun käsitteen uskotaan syntyneen 1920-luvulla Yhdysvalloissa järjestäytyneen rikollisuuden ryhmittymien laittomien taloudellisten toimien tutkinnan yhteydessä. Rikollisryhmät perustivat näennäisesti laillisia liiketoimintoja, kuten kolikkopesuloita, joiden kautta esimerkiksi laittomien tuotteiden myynnistä ja uhkapelien järjestämisestä saatujen varojen alkupeuraa pyrittiin peittelemään. (Sahavirta 2008, 19). Tuolloin tarvetta varojen peittelylle synnyttivät myös suojelurahoja vaativat korruptoituneet viranomaiset sekä kilpailevat rikollisryhmittymät. Käsitteenä rahanpesu vakiintui käytäntöön Watergate-skandaalin myötä 1970-luvulla (Sahavirta 2008, 19). Samaan aikaan Euroopassa italialaisten ihmisryöstöjen kautta saatuja lunnasrahoja pestiin sveitsiläisissä pankeissa. Kansainvälisesti tunnetuksi käsitteeksi rahanpesu muodostui vasta 1980-luvulla, jolloin kiinnostus rahanpesun prosessiin ja taustalla vaikuttaviin syihin sekä toiminnan estämiseen syntyi. Taustalla vaikuttivat muun muassa Etelä-Amerikan kartellien tuottoisa rikollistoiminta ja Yhdysvalloissa aloitettu ”huumesota”. Ensimmäisen kerran tuomioistuimien mainitsi käsitteen rahanpesu eli money laundering, vuonna 1982 Yhdysvalloissa Kolumbialaisen kartellin varojen takavarikointia koskevan tuomion yhtey-

dessä (Sahavirta 2008, 19). Suomessa ensimmäinen rahanpesun estämistä koskeva lainsäädäntö säädettiin vuonna 1994, jolloin rahanpesua käsiteltiin osana kätkemisrikoksia (Sahavirta 2008, 4). Historiallisesta näkökulmasta rahanpesua pidetään ensimmäisenä globaalia taloutta uhkaavana rikoksena.

Suomessa rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen ovat lainvastaisia rikoksia. Lainsäädännöstä ja eri viranomaistahojen yhteistyöstä huolimatta Suomessa vuosittain ilmoitetaan ja tutkitaan useita rahanpesuun sekä terrorismin rahoittamiseen liittyviä epäilyjä. Rahanpesun selvittelykeskuksen puolivuositarkastuksessa (2023, 7) selvittelykeskus kertoi kirjanneensa rahanpesurekisteriin vuonna 2023 jopa 203 432 ilmoitusta epäilyttävästä liiketoiminnasta, joista 18 uskottiin liittyvän terrorismin rahoitukseen. Näiden perusteella selvittelykeskus alkoi tutkia yhteensä 699 tapauskokonaisuutta, joista puolestaan 30 liittyi terrorismin rahoittamiseen. Rahanpesun selvittelykeskuksen mukaan (2023, 10) epäilyttävää liiketoimintaa koskevia ilmoituksia tehtiin eniten epätavallisten tilisiirtojen perusteella. Uutena ilmiönä puolivuositarkastuksessa esiintyivät jengitoiminta sekä Ukrainan sodan aiheuttamat pakotteet Venäjää ja sen kansalaisia kohtaan. Esimerkiksi tilisiirtojen tekeminen ja vastaanottaminen Venäjältä tai Valko-Venäjältä on pakotteiden myötä toistaiseksi kiellettyä. Rahanpesun selvittelykeskus on vastaanottanut useita ilmoituksia pakotteiden kiertämisestä, joissa varoja tai omaisuutta kierrätetään kolmansien, usein Venäjään neutraalisti tai myönteisesti suhtautuvien maiden, kautta varojen tai omaisuuden siirtämiseksi Suomeen.

Ilmoittajaluokka	06/2020	06/2021	06/2022	06/2023
Luotto- ja rahoituslaitos (muu kuin pankki)	2 925	3 376	85	175 955
Yleistä maksujenvälitystä tarjoava (sis. valuutanvaihto)	8 499	9 756	9 088	9 153
Luotto- ja rahoituslaitos (pankki)	7 209	7 208	6 098	8 275
Rahapeliyhteisö	5 447	6 016	3 561	5 995
Virtuaalivaluuttapalvelun tarjoaja	1 703	3 439 842	61 143	3 672
Vakuutusyhtiö, -yhdistys tai työeläkevakuutusyhtiö	72	58	148	141
Huolehtimisvelvoitteen mukainen viranomaisen	39	42	50	85
Tavaran myynti käteisenä > 10 000 €	23	15	15	44
Kirjanpitäjä	13	32	36	35
Muu kotimainen viranomaisen	25	21	14	28
Muut, vähäisiä ilmoitusmääriä tuottavat ilmoittajaluokat	5	21	13	12
Sijoituspalveluyritys	3	10	1	12
Kiinteistönvälittäjä	6	6	21	11
Tilintarkastaja	8	6	12	8
Asianajaja tai muu oikeudellisia palveluita tarjoava	6	7	3	4
Rahastoyhtiö tai säilytysyhteisö	1	2	1	2
Yhteensä	25 984	3 466 418	80 289	203 432

Taulukko 1: Selvittelykeskuksen vastaanottamien ilmoitusten lukumäärät ilmoittajaluokittain aikavälillä 06/2020-06/2023

Keskusrikospoliisin Rahanpesun selvittelykeskuksen puolivuosisikatsauksessa (2023, 7) esitettyyn taulukkoon on jaoteltu ilmoitusvelvollisten tekemät ilmoitukset aikavälillä 06/2020-06/2023. Taulukosta voi todeta vuonna 2023 kolmen suurimman ilmoittajaluokan koostuvan muista kuin pankkitoimintaa harjoittavista luotto- ja rahoituslaitoksista, maksujenvälityspalveluista sekä pankeista. Nämä yhteensä vastaavat n. 95 % kaikista rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen liittyvistä ilmoituksista. Luotto- ja rahoituslaitosten ilmoitusmäärästä suurin osa on takautuneesti tehtyjä ilmoituksia, sillä muut kuin pankkitoimintaa harjoittavat luotto- ja rahoituslaitokset ottivat kynnsarvoperusteiset ilmoituksen käyttöön vuoden 2022 loppupuolella. Toinen Rahanpesun selvittelykeskuksen puolivuosisikatsauksen (2023, 7) esittämässä taulukossa huomiota herättävä muutos on virtuaalivaluuttapalveluiden tarjoajien tekemien ilmoitusten määrän merkittävä lasku. Vuoden 2021 alkupuoliskolla ilmoitusten määrä kohosi lähes kolmeen ja puoleen miljoonaan, mutta vuoden 2023 puolivälissä ilmoituksia oli vain 3672 kappaletta. Tähän muutokseen vaikutti huomattavasti Viides rahanpesudirektiivi (2018/843) vuodelta 2018, jossa tunnistettiin virtuaalivaluuttapalveluihin liittyvän anonymiteetin luomat rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit. Virtuaalivaluuttapalveluiden tarjoajien ilmoituksen vuodelta 2021 on myös tehty suurimmilta osin takautuvasti, sillä Viidennen rahanpesudirektiivin (2018/843) myötä virtuaalivaluuttapalveluiden tarjoajien valvontaa kiristettiin ja niiden järjestelmiin vaadittiin asiakkaan tuntemisen sekä tapahtumien jäljittämisen parantamiseen liittyviä muutoksia.

Suomessa rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen ovat usein osa suurempaa rikoskokonaisuutta, kuten erilaisia talousrikoksia sekä harmaata taloutta. Talousrikoksilla kuvataan yrityksen tai yhteisöjen toiminnassa tapahtuvia rikoksia taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi. Näistä yleisimpiä ovat muun muassa veropetokset ja kirjanpitorikokset. Harmaalla taloudella kuvataan puolestaan yritys- tai liiketoimintaa, jossa ei suoriteta lakisääteisiä maksuja tai veroja. (Poliisi 2023b). Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen yhteydessä puhutaan myös niin sanotusta muuli -toiminnasta. Muulilla tarkoitetaan henkilöä, joka auttaa rikollisen rahan peitteilyssä (Poliisi 2023a). Muulien värväämiseen käytetään erilaisia keinoja, kuten huijauksia ja petoksia, mutta heille saatetaan myös suoraan tarjota taloudellista hyötyä vastapalvelukseksi. Muulit voivat esimerkiksi fyysisesti siirtää tai välittää rikoksella hankittuja varoja tai omaisuutta rikoksen tekijän lukuun tai kierrättää varoja omalla pankkitilillään.

Keskusrikospoliisin Rahanpesun selvittelykeskuksen puolivuosisikatsauksen (2023, 2) mukaan vuoden 2023 alkupuoliskolla tehtyjen ilmoitusten perusteella avattiin jopa 30 terrorismin rahoittamiseen kohdistuvia selvittelykokonaisuuksia. Keskusrikospoliisin selvitys terrorismin rahoittamisen ominaispiirteistä (2021, 1) selvittelykokonaisuuksien määrää käsittelevän taulukon mukaan vuonna 2020 vastaavasti terrorismin rahoittamista koskevia selvittelykokonaisuuksia oli 85 kappaletta. Vuonna 2022 selvittelykokonaisuuksien määrä oli 55 ja vuonna 2021 76. Selvittelykeskuksen avaamien selvittelykokonaisuuksien määrä on siis ollut laskeva. Suurin ilmoittajaluokka terrorismin rahoittamiseen liittyvissä selvittelykokonaisuuksissa on ollut

pankki, jotka ovat tehneet n. 75 % ilmoituksista. Syynä tälle voidaan pitää esimerkiksi sitä, että Suomessa palkat, etuudet ja muut etuudenomaiset maksut maksetaan pankkitileille, jonka kautta pankin on helposti havaittavissa, mikäli tuloista tehdään säännöllisiä siirtoja kolmannen tahon välittäjäpalveluille tai suoraan ulkomaalaiselle pankkitilille. Isoaho & Kaski (2021, 18) huomauttavat, että Suomessa terrorismin rahoittamisen on havaittu tapahtuvan pääosin laillisilla varoilla, erilaisia rahanvälityspalveluita ja tilisiirtoja hyödyntäen. Varojen keräys- ja kierrätystapoihin lukeutuvat muun muassa voittoa tavoittelemattomien yhdistysten, varainkeruun ja rahapeliin hyödyntäminen, kun taas varojen siirrossa käytetään useimmiten virtuaalivaluutaa, käteistä rahaa sekä tilisiirtoja (Keskusrikospoliisin Rahanpesun selvittelykeskus 2021, 2). Varoja pyritään useissa tapauksissa siirtämään niin kutsuttuihin riskimaihin eli sellaisiin valtioihin, joiden rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen valvonnassa ja strategiassa esiintyy puutteita. Yhteistä näille valtioille on myös harmaa talous sekä poliittisesti epävakaa olosuhteet. Keskusrikospoliisin Rahanpesun selvittelykeskuksen (2021, 3) näitä maita ovat muun muassa Turkki, Syyria, Somalia, Afganistan ja Pakistan. Ilmoitusvelvollisten tekemissä terrorismin rahoittamisen epäilyyn liittyvissä ilmoituksissa mainitaan usein luonnollisia henkilöitä epäiltynä tekijöinä. Suurin osa henkilöistä on miespuolisia, 30-50-vuotiaita pääasiallisesti suomen kansalaisuuden omaavia, joista lähes 45 %:lla on edeltävää rikostaustaa ja usein kytköksiä riskimaihin (Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskus 2021, 5).

3 Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen lainsäädäntö

Lainsäädäntö asettaa perustan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen toimenpiteille. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen sääntelyn kokonaisuus muodostuu kansallisista laista sekä eurooppalaisesta ja kansainvälisestä sääntelystä. Suomessa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen vastuuministeriönä toimivat sisäministeriö sekä valtiovarainministeriö. Valtiovarainministeriön vastuulla on rahanpesulain ylläpito, annettavan säädökset sekä kansallisen rahanpesun riskiarvio. (Valtiovarainministeriö 2023 a). Tässä kappaleessa keskitytään tutkimuskysymyksen kannalta olennaiseen lainsäädäntöön, joka säätelee rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä erityisesti ilmoitusvelvollisen näkökulmasta.

3.1 Rahanpesulaki

Rahanpesulaki eli laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä säätelee Suomessa kansallisella tasolla nimensä mukaisesti rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä.

Lain pääasiallisena tavoitteena on rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen sekä edellä mainitun lainvastaisen toiminnan paljastamista ja estämistä. Lisäksi rahanpesulaki pyrkii tehostamaan lain vastaisen toiminnan tuottaman hyödyn jäljittämistä, takavarikointia sekä takaisinsaamista. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017; Valtiovarainministeriö 2023c). Laki kumosi vuonna 2017 voimaantulollaan tällöin vuodesta 2008 voimassa olleen rahanpesulain. Uuden lain voimaantuloon vaikutti muun muassa Euroopan Unionin neljännen rahanpesudirektiivin täytäntöönpano sekä hallituksen halu tehostaa lain ennalta ehkäisevää vaikutusta panostamalla riskiarvioon perustuvaa lähestymistapaa (HE 228/2016).

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017) määrittelee 1 luvun 2 §:ssä lain soveltamisalan eli tahot, joita lainsäädäntö koskee. Näitä tahoja kutsutaan ilmoitusvelvollisiksi. Ilmoitusvelvolliset ovat rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistyön kannalta avainasemassa, sillä heillä on toimintansa puolesta mahdollisuudet tunnistaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamiseen riskejä sekä toimintoja, joita voidaan käyttää hyväksi tällaisissa tarkoituksissa. Ilmoitusvelvollisiksi luokitellaan laaja joukko yrityksiä, ammattihenkilöitä sekä elinkeinonharjoittajia eri toimialoilta, kuten pankki- ja sijoitustoiminnasta, virtuaalivaluutan välityksestä, tilintarkastuksesta, perinnästä sekä kiinteistövälityksestä. Rahanpesulaissa säädetään ilmoitusvelvollisia koskevia velvoitteita muun muassa riskiarvion tekemisestä, asiakkaan tunnistamisesta, ilmoitusvelvollisuudesta ja rahanpesulain vaikutusalan piirissä työskentelevien kouluttamisesta. (Rahanpesu.fi 2023a).

3.1.1 Ilmoitusvelvollisen riskiarvio ja riskienhallintamenetelmät

Rahanpesulain (444/2017) 2 luku käsittelee riskiarvion tekemistä sekä riskienhallintamenetelmiä. Riskiarviota pidetään olennaisena osana rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä, sillä riskiperusteisen toiminnan avulla laitton toiminta voidaan estää tai siihen voidaan puuttua ennen sen tapahtumista. Riskiperusteisuus tarkoittaa ilmoitusvelvollisen tehtävää tunnistaa, arvioida ja ymmärtää rahanpesun sekä terrorismin rahoittamisen riskejä, joita ilmoitusvelvollisen toimialalla voi esiintyä (Rahanpesu.fi 2023a).

Finanssivalvonnan (2021) mukaan ilmoitusvelvollisen on laadittava kirjallinen riskiarvio riskien tunnistamiseksi ja arvioimiseksi. Riskiarvion tekemisessä on olennaista tarkastella toiminnan luonnetta, laajuutta sekä kokoa, sillä ilmoitusvelvollisella täytyy nämä huomioon ottaen olla riittävä ymmärrys, toimintaperiaatteet, menettelytavat sekä toteutuva valvonta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskien hallitsemiseksi. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017). Riskiarvion pääasiallinen tarkoitus on saada ilmoitusvelvollinen tunnistamaan ja ymmärtämään toiminnan riskit, jotta se pystyy hallitsemaan ja kehittämään riskien hallintakeinoja suhteessa riskiin (Finanssivalvonta 2021; Laki rahanpesun ja terrorismin

rahoittamisen estämisestä 444/2017). Riskiarvio on vapaamuotoinen ja laadittava tarkoituksen mukaisesti toiminnan luonne huomioon ottaen. Ilmoitusvelvollisen tulee kuitenkin kyetä tarvittaessa osoittamaan finanssivalvonnalle, miten riskiarvio on laadittu ja miten se on dokumentoitu.

3.1.2 Asiakkaan tunteminen

Jotta ilmoitusvelvollinen voi perustaa asiakassuhteen, suorittaa liiketoimia tai ylläpitää liikesuhteita, sen tulee tuntea asiakkaansa (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017). Rahanpesulain (444/2017) luku 3 käsittelee ilmoitusvelvollisen velvollisuutta asiakkaan tuntemisesta, tietojen todentamisesta sekä säilyttämisestä ja tunnistamistietoihin liittyvästä selonottovelvollisuudesta. Asiakkaan tuntemista koskevat tiedot tulee pitää ajantasaisten sekä olennaisina koko asiakassuhteen ajan, mutta niitä on säilytettävä myös viiden vuoden ajan asiakassuhteen päättymisestä. Rahanpesulain (444/2017) 3 luvun 3 §:n mukaan olennaisimpia tunnistamistietoja ovat muun muassa asiakkaan nimi, kotiosoite sekä henkilötunnus tai mikäli kyseessä on yritys, sen rekisterinumero, rekisteröintipäivä, pääasiallisen liiketoimintapaikan osoite sekä toimiala. Ilmoitusvelvollisen on hankittava tietoa asiakkaasta, tämän liiketoiminnan laajuudesta ja tämän perusteista palveluiden tai tuotteiden käyttämiseen. Tietojen keräämisen tulee olla läpinäkyvää siten, että asiakkaalla on oikeus tietää tunnistustietojen keräämisen velvoitteen taustat ja se, että tunnistamistietoja voidaan käyttää rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä. Ilmoitusvelvollisen on lisäksi järjestettävä asiakkaan toiminnan laatu, asiakassuhteen pysyvyys ja kesto sekä sen riskit huomioonotettava seuranta, jolla varmistetaan, että ilmoitusvelvollisen tuntemistiedot asiakkaasta vastaavat asiakkaan todellista toimintaa (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä, 444/2017). Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi rahoituspalveluiden käytön, sijoitustoiminnan, talletusten ja tilisiirtojen valvontaa.

3.1.3 Ilmoitusvelvollisuus, salassapitovelvollisuus sekä liiketoimen keskeyttäminen

Rahanpesulain (444/2017) 4 luvun 1 §:n mukaan, mikäli ilmoitusvelvollinen havaitsee epäilyttävää liiketoimintaa, tulee sen viipymättä tehdä ilmoitus keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskukselle, riippumatta siitä onko asiakassuhde vasta perustettu, siitä kieltäytytty tai se keskeytetty. Ilmoitusvelvollisuuteen liittyy selonottovelvollisuus, joka tarkoittaa epäilyttäväksi todetun toiminnan tarkoituksen ja perusteiden selvittämistä (Finanssivalvonta 2021). Selvitystyön vaatimaa informaatiota voidaan hankkia erilaisista viranomaisrekistereistä, kuten kaupparekisteristä ja luottorekisteristä, tai asiakkaalta itseltään, pyytämällä esimerkiksi dokumentaatiota käydystä kaupasta tai sopimusasiakirjoja. Ilmoitusvelvollinen on velvollinen

keskeyttämään liiketoiminnan tai asiakkaan tuotteiden tai palveluiden käyttämisen tarvittavan lisäselvityksen hankkimisen ajaksi, mikäli liiketoiminta täyttää rahanpesun tunnusmerkistön tai siinä on havaittavissa viitteitä terrorismin rahoittamisesta (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017).

Aivan kuten asiakastietoja, myös selonottotilanteessa hankittua informaatiota tulee säilyttää viiden vuoden ajan. Poikkeuksena kuitenkin se, ettei näitä tietoja saa käyttää mihinkään muuhun kuin rahanpesulaissa säädettyyn tarkoitukseen. Salassapitovelvollisuus kieltää ilmoitusvelvollista luovuttamasta keräämiään tietoja tai tietoa rahanpesun selvittelykeskukselle tehtävästä ilmoituksesta sen kohteena olevalle asiakkaalle tai yritykselle. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017).

3.1.4 Työntekijöiden koulutus ja suojeleminen sekä toimintaohjeet

Rahanpesulain (444/2017) 9 luvun 1 §:n velvoittaa ilmoitusvelvollisen huolehtimaan työntekijöiden riittävästä kouluttamisesta koskien rahanpesulain sääntelemiä menettelytapoja ja varmistamaan, että tämä toteutuu myös käytännössä. Yleensä tehtävään valitaan asiantunteva johtoryhmän jäsen, joka vastaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämissääntelyn toteutumisesta muulle johtoryhmälle. Lisäksi tämä henkilö varmistaa salassapitovelvollisuuden alaisiin tietoihin liittyvien toimien turvaamisen (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017; Finanssivalvonta 2018). Lain sääntelemiä menettelytapoja ovat muun muassa menettelyt asiakkaan tunnistamiseksi ja tietoisuus rahanpesun sekä terrorismin rahoittamisen luomista riskeistä liiketoiminnassa. Ilmoitusvelvollisen tulee myös varmistaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskevien toimintaohjeiden saatavuus sekä riittävä ja ajankohtaisen koulutuksen tarjoaminen työntekijöille (444/2017).

3.2 Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi

Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi (325/2013) perustuu Yhdistyneiden Kansakuntien eli YK:n turvallisuusneuvoston sen jäsenille osoittamiin velvoitteisiin estää terrorismin rahoittamista varojen jäädyttämisellä. Varojen jäädyttämisellä tarkoitetaan tämän lain puitteissa toimenpiteitä, jonka tarkoituksena on estää varojen siirtäminen, liikuttaminen, luovuttaminen ja muuttaminen, joiden toteutuessa varojen määrän, omistussuhteen tai käyttötarkoituksen muutoksien kautta niitä voitaisiin hyödyntää terroristissa tarkoituksissa. Kun päätös varojen jäädyttämisestä tehdään, koskee se kaikkia kohteen varoja, pois lukien kuitenkin muutamat poikkeukset. Näitä jäädyttämisspäätöksen ulkopuolelle jääviä varoja ovat muun muassa ruoka-, asumis- ja terveydenhuoltokustannuksiin tarvittavat varat. Myös veroihin, veroluonteisiin maksuihin tai esimerkiksi ennen jäädyttämisspäätöstä määrättyyn vahin-

gonkorvauksen maksuun varat jäävät jäädyttämispäätöksen ulkopuolelle. (Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi 325/2013).

Päätöksen varojen jäädyttämisestä tekee Keskusrikospoliisi, jonka on viipymättä toimitettava tieto toimenpiteen kohteelle. Jäädyttämispäätöksessä tulee luokitella tarkasti, mitkä varat ovat jäädyttämispäätöksen alaisia ja sitä voidaan myöhemmin muuttaa, mikäli olosuhteet näin vaativat (Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi 325/2013). Jäädyttämisen kohteena olevien varojen liikuttaminen, siirtäminen tai muuntaminen on kielletty. Myöskään sille henkilölle tai yritykselle, jota jäädytyspäätös koskee, ei saa suoraan eikä välillisesti luovuttaa tai siirtää varoja muuhun tarkoitukseen kuin esimerkiksi aikaisemmin mainittuihin elinkustannuksiin. (Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi 325/2013).

3.3 EU:n rahanpesun ja terrorismin rahoittamista estävä sääntely

Euroopan Unionissa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen oikeudellinen viitekehys perustuu rahanpesudirektiiveihin. Direktiiveillä tarkoitetaan ns. lainsäädäntöohjeita, jotka sisältävät EU:n jäsenmaille tarkoitettuja tavoitteita sekä velvoitteita. EU-maat saavat itse päättää direktiivin täyttämisen toimenpiteistä, mutta direktiivit on otettava osaksi maan lainsäädäntöä. (Euroopan Komissio 2023). Euroopan Unionissa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä säädellään neljännellä- ja viidennellä rahanpesudirektiivillä sekä EU:n maksajan tiedot -asetuksessa, jotka perustuvat FATF:n suosituksiin.

Neljäs rahanpesudirektiivi on vuonna 2015 Euroopan Unionin ja Euroopan Neuvoston säätämä direktiivi vuodelta 2015. Direktiivin säätämisen taustalla vaikutti huoli siitä, että EU-aluetta kattavan vapaan liikkuvuuden takia järjestäytyneen rikollisuuden toimijat pystyivät käyttämään hyväkseen tätä pääomien vapaata liikuttelua rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen tarkoituksissa. Laittomien varojen liikuttaminen laillisen rahoitusjärjestelmän sisällä vahingoittaa rahoitusalan vakautta ja uhkaa Unionin sisämarkkinoita sekä kansainvälistä kehitystä. Lisäksi haluttiin laajentaa ja korvata aiempi, vuonna 2007 julkaistu ns. kolmas rahanpesudirektiivi. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 2015/847). Edellä mainittujen uhkien perusteella koettiin tärkeäksi varmistaa, että koko unionin alueella noudatetaan yhtenäisiä, FATF:n suosituksiin perustuvia, toimintatapoja rahanpesun, terrorismin sekä joukkotuhousoseiden rahoittamisen estämiseksi, jotka oli otettava osaksi jäsenmaiden omia lainsäädäntöjä viimeistään vuonna 2017. Neljännen rahanpesudirektiivin yhteydessä julkaistiin EU:n toinen maksajan tiedot -asetus, jossa määritellään tarkemmin varainsiirron tietoihin liittyvistä sääöksistä.

Neljännen rahanpesudirektiivi (2015/847) korostaa varainsiirtojen täydellistä jäljittämistä torjuntakeinona, jolla voidaan estää finanssijärjestelmän väärinkäyttöä rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen. Direktiivin tarkoitus on vahvistaa asiakkaan tuntemiseen liittyviä toi-

menpiteitä ja kansallisen riskiarvion tekemistä sekä eri maiden rahanpesun selvittelykeskusten välistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa. Direktiivin soveltamisalaan kuuluvien finanssialan toimijoiden, kuten maksupalvelutarjoajien sekä -välittäjien tulee säätää järjestelmiään sen mukaan, että maksuun liittyvät tiedot, kuten maksajan ja maksun vastaanottajan tiedot, ovat jäljitettävissä koko maksuketjun ajan (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 2015/847). Lisäksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen epäilyistä tulee ilmoittaa viranomaiselle, kuten rahanpesun selvittelykeskukselle.

Viides rahanpesudirektiivi julkaistiin Euroopan parlamentin ja neuvoston toimesta vuonna 2018. Sen tarkoituksena on täydentää edellistä neljättä rahanpesudirektiiviä vuodelta 2015 ja vahvistaa jäsenmaiden tehokasta oikeudellista viitekehystä sekä toimenpiteitä rahanpesun, terrorismin ja joukkotuhoaseiden rahoittamisen estämiseksi. Viidennen rahanpesudirektiivin (2018/843) mukaan vuonna 2016 Euroopassa tapahtuneiden terrorististen tekojen jälkeen nousi ilmi uusia tapoja sekä suuntauksia, joilla terroristiset ryhmittyvät hyväksikäyttivät rahoitusjärjestelmiä toimintansa rahoittamiseksi. Huomattiin, että teknologian kehityksen myötä syntyneet uudenlaiset maksunvälityspalvelut jäivät neljännen rahanpesudirektiivin soveltamisalan ulkopuolelle. Nämä maksunvälityspalvelut mahdollistivat anonyymit eli nimettömät varojensiirrot, sillä niiden ei tarvinnut toiminnassaan soveltaa samanlaisia ilmoitus- ja asiakkaan tuntemiseen liittyviä toimintaperiaatteita kuin muiden neljännen rahanpesudirektiivin soveltamisalaan lukeutuvien finanssipalveluidentarjoajien. Siksi viidennessä rahanpesudirektiivissä (2018/843) otetaan huomioon myös virtuaalivaluuttojen tarjoajat, joiden valvonta tulisi jatkossa tapahtua muiden finanssialan toimijoiden kuten pankkien sekä rahanpesun selvittelykeskuksen yhteistyöllä.

Viidennessä rahanpesudirektiivissä (2018/843) korostetaan ennestään tarkempaa tietojenkeruuta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi. Erityisesti rahanpesun selvittelykeskuksilla on tärkeä rooli rahanpesun ja terrorismin rahoittamiseen viittaavien toimien paljastamisessa. Eri maiden rahanpesun selvittelykeskusten toimintatavat sekä valtuudet poikkeavat toisistaan ja koska kansallisia normeja toiminnalle ei ole, pyritään direktiivillä vahvistamaan entistä koordinoitumpia ja yhtenäisempiä toimintatapoja. Rahanpesun selvittelykeskusten tulee jatkossa voida saada kaikki ilmoitusvelvolliselta tarvitsemansa tiedot tehtävien hoitamisen puitteissa ja tietoja tulee tarvittaessa jakaa rahanpesun selvittelykeskusten kesken kansallista yhteistyötä vaativien viranomaistoimenpiteiden tukemiseksi. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 2018/843).

3.4 Rikoslaki

Rikoslaisissa (39/1889) säädetään rikosten määritelmät, tunnusmerkit keskeisimmistä rikosten muodoista sekä tarjoaa vastauksia keskeisimmistä rikosoikeudellisen vastuun kysymyksistä, jotka liittyvät esimerkiksi tuottamuksellisuuteen, rikoksen suunnitteluun ja osallistumisesta rikoksen tekemiseen. Rikoslain ylläpidosta ja säännösten määräyksestä vastaa oikeusministeriö, joka tekee yhteistyötä muun muassa Euroopan Unionin kanssa direktiivien toimeenpanemiseksi suomalaisessa lainsäädännössä. Kätkemis- ja rahanpesurikoksista säädetään Rikoslain (39/1889) luvussa 32.

Kätkemisrikoksilla tarkoitetaan rikosta, jossa henkilö kätkee, ottaa haltuunsa tai luovuttaa eteenpäin varkaus-, kavallus-, ryöstö tai maksuvälinepetoksella saatua omaisuutta (Rikoslaki 89/1889). Teko tuomitaan kätkemisrikoksena, mikäli se ei täytä rahanpesurikoksen tunnusmerkistöä. Kätkemisrikoksista saatava rangaistus arvioidaan rikoksen tunnusmerkkien mukaan, ottaen huomioon sen tuottamuksellisuus, kätkevän omaisuuden arvo sekä kätkevän omaisuuden takana olevan rikoksen vakavuus. Esimerkiksi tapauksissa, joissa kätkevän omaisuuden arvo on suuri tai sen tekotapaa voidaan pitää törkeänä, voidaan teon katsoa olevan törkeä kätkemisrikos. Mikäli kätkemisrikos tai omaisuus on hankittu ammattimaisella tai järjestäytyneellä menettelyillä, tekoa voidaan pitää ammattimaisena kätkemisrikoksena. Jos kätkemisrikokseen liittyvä omaisuus on vähäinen, puhutaan kätkemisrikoksesta. (Rikoslaki 89/1889). Rangaistuksena kätkemisrikoksista langetetaan usein sakkoja tai ehdotonta vankeutta.

Rahanpesua koskeva rikoslaillinen säädäntö on lisätty rikoslakiin omana rikosmuotona vuonna 2011, vaikka rahanpesu on mainittu rikoslaisissa kätkemisrikoksia koskevan luvun 32 yhteydessä jo vuodesta 2003. Rikoslain (89/1889) luvun 32 §:n mukaan rahanpesun tunnusmerkistö täyttyy, kun toimintaan liittyy esirikoksella hankitun omaisuuden muuntamista, hallussapitoa, siirtoa ja edelleen välittämistä, jonka tarkoituksena on hankkia itselle tai toiselle henkilölle hyötyä varojen alkuperän peittelyllä. Rahanpesun tunnusmerkistöön kuuluu lisäksi edellä mainittu toiminta, kun tarkoituksena on avustaa rikosentekijää välttämään kiinnijäämistä. Kuten kätkemisrikoksissa, myös rahanpesurikoksia arvioidaan sen tunnusmerkit, kuten tuottamuksellisuus, omaisuuden arvo ja teon järjestelmällisyys huomioon ottaen. Tapauksissa, joissa rikos on erittäin suunnitelmallinen ja omaisuuden arvo on suuri, puhutaan törkeästä rahanpesurikoksesta. Mikäli toiminnassa täyttyy rahanpesun tunnusmerkistö törkeän huolimattomuuden takia, on kyseessä tuottamuksellinen rahanpesu. Rangaistuksena rahanpesurikoksissa langetaan sakkoja tai ehdoton vankeusrangaistus. (Rikoslaki 89/1889).

4 Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä valvovat instituutiot

Vaikka lainsäädäntö asettaakin tukevan perustan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen velvoitteille ja toimenpiteille, täytyy ilmoitusvelvollisten suoriutumista näistä toimista myös valvoa. Suomessa valvonnasta vastaavat erilaiset viranomaistahot ja instituutiot. Lisäksi useat ministeriöt, kuten oikeusministeriö, valtiovarainministeriö sekä ulkoministeriö osallistuvat erityisesti lainsäädännön kehittämiseen (Valtiovarainministeriö 2023c). Tärkeimpinä valvontaviranomaisia suomessa ovat finanssivalvonta sekä keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskus. Kansallisella tasolla merkittävänä valvojana toimii EU:n rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastainen toimintaryhmä eli FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering).

4.1 Finanssivalvonta

Finanssivalvonta on suomalainen rahoitus- ja vakuutusvalvontaviranomainen. Laki Finanssivalvonnasta (878/2007) kuvaa Finanssivalvonnan toiminnan tavoitteeksi finanssialalla toimivien valvottavien toiminnan valvomisen, hyvien toimintatapojen noudattamisen finanssialalla ja kehittämisen sekä luottamuksen parantamisen ja yleisön tietämyksen lisäämisen. Finanssivalvonnan valvonnan alaisia ilmoitusvelvollisia ovat muun muassa pankit, vakuutus- ja eläkeyhtiöt, sijoituspalveluita tarjoavat yritykset, erilaiset pankit ja pörssi (Finanssivalvonta, 2023). Finanssivalvonta toimii Suomen pankin yhteydessä ja sitä koskevien asioiden käsittely suoritetaan valtiovarainministeriössä. Vaikka Finanssivalvonta on päätöksenteossaan itsenäinen, sen täytyy kuitenkin ottaa toiminnassaan sekä päätöksenteossaan huomioon muiden lainsäädäntöjen asettamat velvoitteet. Finanssivalvonta tekee yhteistyötä poliisin, rahanpesun selvittelykeskuksen, verohallinnon ja harmaan talouden selvitysyksikön kanssa rikollisen toiminnan estämiseksi. Laki Finanssivalvonnasta (878/2007) 1 luku 3 c §:n mukaan Finanssivalvonnan tulee ilmoittaa pikimmiten muille viranomaistahoille, kuten poliisille, mikäli se havaitsee finanssialalla järjestelmän tai tarjottavien palveluiden väärinkäyttöä rikollisessa tarkoituksessa.

Finanssivalvonnan tehtäviin kuuluu varmistaa, että finanssialalla toimivat noudattavat rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskevaa lainsäädäntöä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että Finanssivalvonta seuraa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen toimenpiteiden toteutumista valvottavien toiminnassa. Tämän lisäksi Finanssivalvonnan tehtäviin kuuluu muun muassa finanssialan toimilupien rekisteröinti, finanssialalla noudettavan sääntelyn ja määräysten noudattamisen valvonta sekä lainsäädännön kehittäminen. Finanssivalvonnasta annetun lain (878/2007) 3 luvun mukaan Finanssivalvonta voi käyttää sille laissa määrättyjen tehtävien suorittamisessa valvontavaltuuksia. Tiedonsaanti- ja tarkastusvaltuuksilla tarkoitetaan sitä, että valvottavan tai muun finanssialan toimivan on viipymättä toimitet-

tava Finanssivalvonnalle sen pyytämät tiedot ja asiakirjat, jotka ovat Finanssivalvonnan tehtävien suorittamisen kannalta oleellisia. Sen lisäksi, että tiedonsaanti- ja tarkastusvaltuus kattaa finanssialalla toimivat valvottavat, voi Finanssivalvonta vaatia näitä tietoja myös kolmansilta toimijoilta, joita ovat yleensä esimerkiksi tilintarkastajia. Finanssivalvonta voi tehdä erillisiä ja tehtävien hoitamisen kannalta oleellisia tarkastuksia finanssialan toimijoihin sekä kutsua valvottavan kuultavaksi. Tarvittaessa Finanssivalvonta voi valvontaoikeuksiensa puitteissa tehdä päätöksen valvottavan toimiluvan mukaisen toiminnan rajoittamisesta tai määrätä valvojan valvomaan valvottavan toimintaa, mikäli sen toimintatavoissa havaitaan taitamattomuutta, väärinkäytöksiä tai varomattomuutta. (Finanssivalvonta, 2018b).

4.2 Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskus

Rahanpesun selvittelykeskus on keskusrikospoliisin ylläpitämä osasto, jonka ensisijainen tehtävä on rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen, paljastaminen, selvittäminen sekä tutkinta (Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta 445/2017). Sen toimintavaltuudet säädetään poliisilaissa ja Keskusrikospoliisin tulee antaa vuosittain selvitys keskuksen toiminnasta sekä tehtyjen ilmoitusten määrästä poliisihallitukselle. Rahanpesun selvittelykeskus vastaanottaa ja käsittelee rahanpesua ja terrorismin rahoittamista koskevia ilmoituksia. Näiden ilmoitusten perusteella Rahanpesun selvittelykeskus ylläpitää erilaisia tilastoja rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnasta, keskeytettyjen liiketoimien, evättyjen ilmoitusten lukumäärästä sekä vastaanotetuista tietopyynnöistä (445/2017). Rahanpesun selvittelykeskus tekee yhteistyötä ilmoitusvelvollisten kanssa, mutta yhteistyö ja tietojen vaihtaminen muiden suomalaisten ja kansainvälisten valvontaviranomaisten kanssa kuuluu sen toimintaan (Poliisi, 2023). Rahanpesun selvittelykeskus julkaisee puolivuosi- sekä vuosikatsauksia koskien rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen liittyviä tapauksia. Katsauksien tarkoitus on esittää tiivis katsaus valitun aikavälin aikana vastaanotetuista ja käsitellyistä ilmoituksista, jonka perusteella saatuja tuloksia voidaan vertailla aikaisempien katsauksien tuloksiin (Rahanpesun selvittelykeskuksen puolivuosisikatsaus 2023).

Rahanpesun selvittelykeskus ylläpitää rahanpesurekisteriä, johon kerätään tietoa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä, selvittelyä ja paljastamista varten. Rekisteriin on pääsy vain Rahanpesun selvittelykeskukseen kuuluvilla henkilöillä ja salassapitovelvollisuuden alaisia tietoja tulee käyttää vain Rahanpesun selvittelykeskuksen lakisäätteisten tehtävien hoitamiseen sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyviin toimenpiteisiin. (Laki Rahanpesun selvittelykeskuksesta 445/2017). Tietoja on oikeus kerätä muilta viranomaisilta ja ilmoitusvelvollisilta, mutta myös yksityishenkilöiltä. Tietoja voidaan puolestaan luovuttaa esimerkiksi ulkoministeriölle terroristisiin toimiin tarkoitettujen varojen jäädyttämiseksi sekä Yhdistyneille kansakunnille tai Euroopan Unionille rahanpesua ja terrorismin rahoittamista estävien toimien turvaamiseksi. Tietoja luovutettaessa, pyydettyä tai vaih-

taessa tulee Rahanpesun selvittelykeskuksen yksilöitävä pyynnössään niiden käyttötarkoitus, tutkinnan perustelu sekä taustatiedot. Rahanpesun selvittelykeskuksella on mahdollisuus myös antaa määräys liiketoiminnan keskeyttämiseksi enintään kymmenen arkipäivän ajaksi, mikäli tällä pystytään estämään, paljastamaan tai selvittämään rahanpesu, terrorismin rahoittaminen tai siihen liitetystä omaisuudesta saatava rikoshyöty. (Laki Rahanpesun selvittelykeskuksesta 445/2017).

4.3 FATF

Talousjärjestö OECD:n yhteydessä toimiva FATF eli Financial Action Task Force (on Money Laundering) on maailmanlaajuinen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastainen valvontaryhmä, jonka jäsenenä Suomi on ollut vuodesta 1991. FATF:n jäsenet koostuvat 36 valtiosta sekä kahdesta alueellisesta järjestöstä, Venäjän jäsenyys toimintaryhmässä keskeytettiin alkuvuodesta 2023. Vuonna 1989 perustetun FATF tehtävä oli perehtyä rahanpesun tekniikoihin, trendeihin ja toteutuneisiin tapauksiin, jotta se voisi määritellä ja kehittää toimenpiteitä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjumiseksi (FATF 2023b; Rahanpesu.fi 2023d). Tänäkin päivänä valvontaryhmän päämääränä on rahanpesun, terrorismin ja joukkotuhousoseiden rahoituksen estäminen kansainvälisen yhteistyön kautta.

FATF kehittää ja antaa jäsenmailleen suosituksia, joiden täytäntöönpanoa sekä toteutumista se seuraa vuosittaisten kyselyiden ja määräajoin suoritettavien maa-arvioiden muodossa. Jäsenmaat ovat poliittisesti sitoutuneita noudattamaan FATF:n antamia suosituksia, ottaen ne osaksi omaa lainsäädäntöään. FATF (2023a) kuvaa näitä suosituksia perustaksi maailmanlaajuiselle rahanpesun, terrorismin ja joukkotuhousoseiden rahoittamisen estämiseen tähtäävälle yhteistyölle. Lisäksi se julkaisee säännöllisesti raportteja perustuen rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen liittyvään tutkimukseen, lisätäkseen jäsenmaiden tietoisuutta uusimmista rikollisuuteen liittyvistä rahoitustekniikoista. (FATF 2023a). Valvontaryhmä ylläpitää listausta maista, jotka eivät noudata FATF suosituksia tai joiden järjestelmät sisältävät strategisia puutteita. Listaukset voidaan jakaa kahteen osaan, joita FATF kutsuu ” mustaksi ” ja ” harmaaksi ” listaksi. Mustalla listalla ovat korkean riskin maat, joiden rahanpesun, terrorismin ja joukkotuhousoseiden rahoittamisen estämisen strategiassa on merkittäviä puutteita. Listan maita yhdistää myös esimerkiksi poliittisesti epävakaa tilanne, sodat ja köyhyys. Näitä maita ovat Korean demokraattinen tasavalta eli Pohjois-Korea, Iran ja Myanmar. Harmaan listan maiden rahanpesun, terrorismin ja joukkotuhousoseiden rahoittamisen estämisen strategia on puutteellinen, mutta maat ovat sitoutuneet korjaamaan sekä kehittämään sitä ja noudattamaan FATF:n suosituksia. Näitä tiukemman valvonnan alaisia maita ovat muun muassa Turkki, Albania ja Syyria. (FATF 2023a).

5 Toimenpiteet pankkialalla asiakasrajapinnassa

5.1 Asiakkaan tunteminen

Finanssivalvonnan (2018a) mukaan finanssipalveluita tarjoavan tahon, kuten pankin, tulee ottaa huomioon lain määräämä velvoite tuntea ja tunnistaa asiakkaansa varmistuakseen tämän todellisesta henkilöllisyydestä. Pankin tulee myös tunnettava asiakkaan toiminta ja taustat niin laajasti kuin asiakassuhteen luominen sekä ylläpito edellyttävät. Asiakkaan tuntemisessa oleellista on lisäksi liiketoimien toimeksiantaja ja liiketoiminnassa käytettävien varojen alkuperä. Pankkiasioinnin turvallisuuden ja sujuvuuden takaamiseksi pankit keräävät tietoa asiakkaistaan niin asiakassuhteen alussa kuin sen koko elinkaaren ajan. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen lainsäädännön velvoittamasta asiakkaan tuntemisprosessista käytetään myös kansainvälisempää nimitystä KYC (Know Your Customer). Mikäli asiakastietoja ei asiakkaan puolesta voida ylläpitää tai päivittää lain vaatimalla tavalla, on tämä peruste asiakassuhteen keskeyttämiselle tai siitä kieltäytymiselle.

Päivittäispankkitoiminnassa asiakkaan tunnistaminen ja tuntemiseen liittyvät toimenpiteet tapahtuvat pääasiallisesti pankin asiakaspalvelupisteessä tai verkkopankissa. Tunnistamisella tarkoitetaan asiakkaan henkilöllisyyden todistamisesta virallisesta, joko suomalaisen tai ulkomaalaisen viranomaisen myöntämästä henkilöllisyystodistuksesta. Pankki saa itse määritellä hyväksymänsä henkilöllisyystodistukset. Osuuspankin (2023a) mukaan hoidettava asia vaikuttaa siihen, minkä henkilöllisyystodistuksen asiakas tarvitsee. Henkilöllisyystodistuksen tulee olla ehjä, kuvallinen ja voimassa oleva. Jos asiakas haluaa esimerkiksi avata asiakkuuden pankkiin, tulee hänet tunnistaa suomalaisen tai EU-alueen viranomaisen myöntämästä henkilöllisyystodistuksesta. Mikäli asiakkaalla on EU-alueen ulkopuolisen maan henkilöllisyystodistus, tulee hänen hakea poliisiviranomaiselta suomalaista henkilökorttia. (Osuuspankki 2023c). Tämä siis tarkoittaa, että saadakseen pankkipalvelut suomalaisesta pankista, tulee henkilön olla suomalaisen poliisiviranomaisen tunnistama.

Asiakkaan tuntemisessa pankit käyttävät niin sanottua perustietolomaketta. Perustietolomakkeen avulla pankit keräävät asiakkailta lain velvoittamia tietoja, joita ovat henkilötietojen lisäksi muun muassa tiedot taloudellisesta tilanteesta, asiakkaan rahaliikenteestä ja niiden alkuperästä. Mikäli kyseessä on joku muu kuin peruspankkipalveluasiakkuus, voi pankki pyytää myös muita tuntemiseen liittyviä tietoja. Asiakkaan tuntemisen tiedot vaikuttavat pankin tekemään riskiarvioon asiakkuudesta. Yksi tärkeä tuntemiseen liittyvä tieto koskee asiakkaan, hänen perheenjäsenensä tai läheisen yhtiökumppanin poliittista vaikutusvaltaa Suomessa tai ulkomailla. Poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö eli PEP (Politically Exposed Person) on henkilö, jolla on asemansa kautta merkittävää julkista vaikutusvaltaa. Poliittisesti vaikutusvaltaisia henkilöitä ovat esimerkiksi valtion päämiehinä, kansanedustajina, suurlähettiläänä tai valtio-omisteisen yrityksen johtotehtävissä viimeisen vuoden aikana toimivat tai toimineet

henkilöt. (Aktia 2023). Poliittisesti vaikutusvaltaisia henkilöitä koskee tehostettu tuntemisvelvollisuus ja tiedolla vaikutusvallasta pyritään estämään julkisen vallan väärinkäyttöä (Rahanpesu.fi 2023a).

5.2 Alkuperä- ja käyttöselvitys

Teknologian kehityksen myötä erilaiset sähköiset maksuvälineet ovat yleistyneet, mutta Euroopan Keskuspankin (2023) mukaan euroalueella käteinen raha on edelleen suosituin maksuväline arkiostoksissa. Vaikka käteisvarat ovat laillinen maksuväline, sen helppo liikuteltavuus ja yksityisyys tekevät siitä helpon maksuvälineen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen toteuttamiselle. Pankit suosittelevat sähköisten maksuvälineiden ja korttien käyttöä niiden turvallisuuden puolesta, mutta käteistä rahaa on hyvä olla poikkeustilanteita varten (Osuuspankki 2023b).

Varojen alkuperä- ja käyttöselvityksillä tarkoitetaan asiakkaan antamaa suullista tai kirjallista selvitystä käteisvarojen alkuperästä tai käyttötarkoituksesta eli esimerkiksi miksi asiakas nostaa tietyn summan käteistä (S-Pankki 2023). Näiden selvitysten antaminen liittyy pankkien tekemään sisäiseen valvontaa, mutta myös lain määräämään selonottovelvollisuuteen. Pankeilla on lakiin perustuva velvollisuus ilmoittaa epäilyttävistä toiminnoista, jotka liittyvät esimerkiksi asiakkaan tilillä tapahtuvaan maksuliikenteeseen. Selonottovelvollisuudella tarkoitetaan sitä, että pankeilla on oikeus sekä velvollisuus kerätä asiakkailtaan sellaista tietoa, joka on palveluiden sujuvuuden ja turvaamisen, mutta myös rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistyön kannalta oleellista.

Alkuperä- ja käyttöselvitykset eivät kuitenkaan rajaudu pelkästään käteisvaroihin, vaan ne koskevat myös tilisiirtoja. Kaikissa maksuliikennetapahtumissa selvitystä ei vaadita, mutta mikäli kyseessä on suuri summa tai esimerkiksi tilisiirto EU-alueen ulkopuolella, on pankilla lakiin perustuva velvoite selvittää varojen alkuperä ja käyttötarkoitus. Finanssivalvonta tai mikään muukaan lakeja säättävä viranomainen ei ole määritellyt sitä, kuinka suurien nostojen tai talletusten yhteydessä asiakkaan tulee tehdä alkuperä- tai käyttöselvitys. Pankit ovat itse vastuussa näiden kriteerien määrittämisestä ja millainen selvityksen tulee sisällöltään olla. (Rahanpesu.fi 2023a). Useilla pankeilla on asiakkaille saatavissa olevat kirjalliset alkuperäselvityslomakkeet, jonka asiakas voi täyttää etukäteen ennen varojen talletusta. Näissä lomakkeissa asiakas voi antaa kirjallisen selvityksen varojen alkuperästä liitetietojen, kuten esimerkiksi kauppa-, laina- tai lahjakirjan lisäksi.

6 Tutkimuksen toteutus

6.1 Tutkimusmenetelmän valinta

Kvalitatiivisella tutkimuksella tarkoitetaan laadullista tutkimusta, jonka tarkoitus on auttaa ymmärtämään tutkimuskohdetta. Laadullinen tutkimus pyrkii selittämään tutkimuskohteen käyttäytymistä ja päätöksenteon syitä mahdollisimman tarkasti, siksi sille on olennaista tutkimuskohteen rajaaminen mahdollisimman pieneen määrään. (Heikkilä 2014, 15). Laadullisen tutkimuksen tavoite ei ole täydellisen totuuden löytäminen tutkittavasta kohteesta, vaan tuoda tutkimuksessa ilmenneiden tulkintojen kautta esille tutkimuskohteen käyttäytymiseen ja päätöksentekoon liittyviä tekijöitä, joita ei arkisissa tilanteissa voida välittömästi huomata. Tutkimus voidaan tehdä vaihtoehtoisesti myös määrällisesti, jolloin puhutaan kvantitatiivisesta tutkimuksesta. Tätä tilastolliseksi tutkimukseksi kutsuttua tutkimusta hyödynnetään lukumääriin ja prosenttiosuuksiin liittyvissä kysymyksissä sekä tapauksissa, joissa tutkimuksen kohteena ovat eri asioiden väliset riippuvuudet tai ilmiössä tapahtuneet muutokset (Heikkilä 2014, 15).

Tutkimusmenetelmän valintaan vaikuttaa pääsääntöisesti tutkittavan ilmiön pohjalta syntynyt tutkimuskysymys, joka vastaa tutkimuksen kannalta oleellisiin kysymyksiin: ”mitä tutkimuksessa tehdään?”, ”miten tutkimus tehdään?” ja ”mistä näkökulmasta tutkimus tehdään?”. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia erityisesti pankkialaa koskevaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen lainsäädäntöä ja kuinka se käytännössä toteutuu päivittäispankkitoiminnassa. Tavoitteena on selvittää, miten palveluneuvot osallistuvat sekä edistävät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyviä toimenpiteitä pankkialalla, kuinka tehokkaiksi nämä toimintatavat koetaan sekä miten tietoperustaa ja osaamista näihin toimintatapoihin liittyen voitaisiin pankkitoiminnassa kehittää. Tutkimuskysymyksen luoteen pohjalta voidaan katsoa kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusmenetelmän olevan soveltuvampi tämän tutkimuksen tarkoituksiin, sillä se mahdollistaa syvemmän käsityksen ja yksityiskohtaisempien havaintojen saamisen tutkittavasta ilmiöstä.

Aineiston keruu tapahtuu laadullisessa tutkimuksessa vähemmän strukturoidusti ja se esitetään usein tekstimuotoisena (Heikkilä 2014, 15). Laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmiä ovat muun muassa haastattelu sekä havainnointi. Haastattelut ovat keskustelunomaisia menetelmiä, jotka voidaan toteuttaa johonkin tiettyyn teemaan tai ilmiöön keskittyvänä teemahaastatteluna tai useamman henkilön kattavana ryhmähaastatteluna, joille tyypillistä on osallistujien välinen vuorovaikutus. Haastattelut ovat aina vapaaehtoisia ja haastateltavalle tulee antaa tieto tutkimuksista niin, että he voivat tehdä päätöksen osallistumisesta sen pohjalta (Heikkilä 2014, 64). Tutkimusprosessin alussa pidettiin mahdollisena myös kyselymenetelmän käyttöä tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä. Kyselyä varten olisi luotu lomake, joka olisi toimitettu suuremmalle pankin toimihenkilöiden joukolle vastattavaksi. Tästä vaihtoehdosta kuitenkin luovuttiin, sillä haastattelumenetelmää voidaan pitää joustavampana

vaihtoehtona. Haastattelijalla on mahdollisuus tarkentaa ja selkeyttää kysymyksiä, vaihtaa niiden järjestystä ja vaikuttaa omalla motivoituneisuudellaan haastateltavan haluun vastata kysymyksiin (Heikkilä 2014, 65). Lisäksi haastattelija pystyy haastattelutilanteessa havainnoimaan esimerkiksi vastaajan nonverbaalisia eleitä ja tuntemuksia teemaan liittyen. Mikäli aineistonkeruumenetelmänä olisi käytetty kyselyä, olisi ongelmaksi saattanut muodostua vähäinen vastausten määrä, sillä kyselyn vastaanottajilta ei voisi saada henkilökohtaista varmistusta siihen vastaamisesta. Haastattelun vastausprosentti on yleensä 90-100 % (Heikkilä 2014, 64). Tämä tietenkin johtuu siitä, että haastatteluun suostuessa se lähes poikkeuksetta toteutuu, tuottaen haastattelijalle edes jonkinlaisia aineistoja. Aineistonkeruumenetelmäksi tähän tutkimukseen valittiin henkilökohtainen teemahaastattelu, koska haastatteluiden tarkoituksena oli kerätä avointa ja pankin toimihenkilöiden omakohtaisiin kokemuksiin sekä mielipiteisiin perustuvaa tietoa.

6.2 Haastattelun suunnittelu ja toteutus

Teemahaastattelut ovat yksi yleisimmin käytetyistä menetelmistä laadullisessa tutkimuksessa. Tässä puolistrukturoiduksi haastatteluksikin kutsutussa menetelmässä pyritään poimimaan tutkimusongelmasta teemoja sekä ilmiöitä, jotka ovat keskeisiä tutkimuskysymykseen vastaamisen kannalta. Puolistrukturoitu tarkoittaa, että haastattelun kysymykset sekä läpikäytävät teemat ovat suunniteltuja ja ennalta valittuja, mutta toisin kuin useissa strukturoiduissa kyselyissä, tarjolla ei ole valmiita vastausvaihtoehtoja. (Vilkka, 2021). Tämän tutkimuksen kannalta teemahaastattelua voidaan pitää tuottavimpana aineistonkeruumenetelmänä, sillä tutkimuskysymykseen vastaaminen edellyttää pankin toimihenkilöiden mielipiteitä ja näkökulmaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen. Teemahaastattelun puolistrukturoitu luonne mahdollistaa myös tarkentavien kysymysten esittämisen puolin ja toisin vastaus tilanteissa, mikä koettiin haastattelussa tärkeäksi ominaisuudeksi aineiston myöhemmän analysoinnin kannalta. Kun teemoja käydään haastattelussa läpi satunnaisessa järjestyksessä ikään kuin keskustelunomaisesti, on helpompi havaita myös haastateltavaa kiinnostavat teemat ja pureutua niihin tarkemmin. Haastattelun toteutumisen kannalta on kuitenkin tärkeää, että keskustelu pysyy haastattelun teemassa (Vilkka, 2021).

Kuten jo todettua, teemahaastattelussa oleellista on kysymysten jakautuminen erilaisiin tutkimuskysymyksen kannalta tärkeisiin teemoihin tai ilmiöihin. Jo opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa oli suhteellisen selvää, että tutkimuksessa tullaan hyödyntämään joko haastattelu- tai kyselymuotoista aineistonkeruumenetelmää, joten esille tuotavien teemojen harkinta alkoi jo varhaisessa vaiheessa. Rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen on hyvin laaja-alainen ilmiö ja siksi aiheen rajaaminen tarkempaan näkökulmaan on oleellista. Kun kyseessä on pankin toimihenkilöiden näkökulmasta tehty tutkimus, haluttiin haastattelun teemoiksi valita heidän näkökulmastaan oleellisia ilmiöitä eli esimerkiksi sellaisia rahanpesuun ja terrorismin

rahoittamiseen liittyviä asiakaskohtaamisia, joita he työtehtävissään saattavat kokea. Tätä pidettiin oleellisena myös tutkimuksen onnistumisen kannalta. Haastattelun pääaiheiksi valittiin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyvän lainsäädännön tuomat vaatimukset pankkialalla, työntekijöiden koulutus ja asiantuntemus aiheeseen liittyen sekä asiakasrajapinnassa toteuttavat toimenpiteet rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi.

Haastattelun toteutumisen ja aineiston tuottavuuden kannalta erityisen tärkeänä pidettiin myös teemoihin liittyviä haastattelukysymyksiä. Kun kyseessä on rikosoikeudellisesti rangaittava teko kuten rahanpesu sekä terrorismin rahoittaminen ja tutkimuksessa pyritään selvittämään pankkien sisäisten rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistoimien luonnetta, tulee aiheen arkaluontoisuus ottaa huomioon. Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017) esimerkiksi estää ilmoitusvelvollista kertomasta rahanpesuepäilystä tai tutkinnan kohteena olevista epäilyttävistä toimista epäilylle asianomaiselle, kuten asiakkaalle itselleen, joten on selvää, ettei kaikista pankkialalla konkreettisesti suoritettavista toimenpiteistä voida antaa tietoa julkisuuteen. Haastattelukysymyksien kehittämisessä pyrittiin ottamaan huomioon rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen liittyvät suuremmat kokonaisuudet, mutta vastaamisen mielekkyyden kannalta kysymyksistä haluttiin tehdä helposti vastattavia ja ymmärrettäviä. Tärkeimpänä huomiona kysymysten kehityksessä kuitenkin pidettiin sitä, että vastaaja pystyi vastaamaan niihin omasta näkökulmastaan ja perustelemaan mielipiteensä tavalla, joka ottaa huomioon aiheen arkaluonteisuuden eikä näin ollen vaaranna esimerkiksi pankkisalaisuutta. Haastattelua varten kehitettiin kahdeksan kysymyksen haastattelulomake, joka esitetään tutkimuksen liitetiedoissa (Liite 1).

Vaikka haastattelua on aineistonkeruumenetelmänä mahdollista hyödyntää myös kohdennetulle ryhmälle ryhmähaastattelun muodossa, toteutetaan tämän tutkimuksen puitteissa suoritettavat haastattelut henkilökohtaisina, jolloin haastattelutilaisuudessa haastatellaan vain yhtä henkilöä kerrallaan. Toimimalla näin halutaan varmistaa, että jokainen vastaaja tuntee olonsa luontevaksi eikä esimerkiksi koe painetta muiden vastaajien läsnäolosta. Kahdenkeskisellä haastattelulla halutaan myös estää se, että ryhmähaastatteluissa jokaisen mielipide ei välttämättä pääse kuuluville, sillä persooniltaan erilaiset ihmiset saattavat ryhmätilanteissa niin sanotusti ” jättää puhumisen toisille ”, eivätkä osallistu keskusteluun samalla tavalla kuin kahdenkeskeisessä haastattelussa. Haastatteluun valittiin 4 Yritys X:ssä toimivaa palveluneuvojaa. Pyyntö haastattelusta esitettiin jokaiselle kirjallisesti. Jokaisen haastateltavan kanssa sovittiin aika haastattelulle, jotka toteutettiin rauhallisessa ympäristössä kahden kesken haastateltavan kanssa. Haastattelut nauhoitettiin aineiston myöhempää analysointia varten, mutta myös siksi, ettei haastattelijan tarvitse haastattelun aikana keskittyä tekemään muistiinpanoja vaan haastattelutilanteesta voitaisiin muodostaa luonteva keskustelu. Haastattelun alkuun jokaiselle haastateltavalle muistutettiin haastattelun vapaaehtoisuudesta ja haastatteluun vastaamisen anonymiteetistä. Lisäksi heille kerrottiin tutkimuksesta lyhyesti, kuten sen

tarkoitus ja tavoitteet, painottaen haastateltaville kuitenkin heidän oman mielipiteensä tärkeyttä kysymyksiin vastatessa. Haastateltaville kerrottiin myös haastatteluäänitteiden hävittämisestä tutkimuksen julkaisun puitteissa.

6.3 Tutkimustulokset

Tässä tutkimuksessa hyödynnetty teemahaastattelu jakautuu neljään eri aiheeseen: perustietoihin, työntekijöiden koulutukseen ja asiantuntemukseen, asiakasrajapinnan toimenpiteisiin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi sekä lainsäädännön vaatimuksiin pankkialalla. Jokaisessa haastattelussa aihealueet käytiin samassa järjestyksessä. Tutkimusta varten haastateltiin neljää Yritys X:n työntekijää, joista kolme olivat miehiä ja yksi nainen. Perustietoihin lukeutuvat haastateltavan ikä, koulutustausta, työkokemus ja nykyinen asema organisaatiossa. Haastateltavien ikäjakauma tässä tutkimuksessa oli noin 26-59-vuotta, heistä kolme olivat alle 35-vuotiaita. Haastateltavien koulutustaustassa oli samanlaisuuksia, jokaisella oli taustallaan kaupallinen koulutus joko ensimmäiseltä asteelta tai ammattikorkeakoulusta. Kaksi haastateltavista suorittaa edelleen kaupallisen alan korkeakoulututkintoa. Jokainen haastateltava on työskennellyt nykyisessä organisaatiossaan vähintään kahden vuoden ajan palveluneuvojan työtehtävissä. Kaksi heistä ovat nykyisen organisaatioasemansa mukaan alempia toimihenkilöitä eli palveluneuvoja ja kaksi ylempiä toimihenkilöitä, tehtävänimikkeiltään myyntivastaava sekä tiiminvetäjä. Vaikka haastateltavien tehtävänimikkeet poikkeavat toisistaan, he työskentelevät samanlaisissa työtehtävissä asiakasrajapinnassa.

Työntekijöiden koulutukseen ja asiantuntemukseen liittyvissä kysymyksissä oli tarkoituksena selvittää haastateltavien mielipiteitä organisaation tarjoaman rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyvän koulutuksen määrästä, laadusta ja riittävydestä sekä siitä millaisina ja miten hyödyllisinä pankkialan työntekijöiden ohjeistukset koetaan palveluneuvojien näkökulmasta. Haastateltavien mukaan organisaatio tarjoaa rahanpesuun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyvää koulutusta työntekijöilleen vuosittain. Koulutukset suoritetaan itsenäisinä verkkokoulutuksina organisaation koulutuslupalla. Koulutusten suorittamista seurataan lähiesimiesten toimesta ja ne ovat pakollisia kaikille palveluneuvojan työtehtävissä toimiville. Haastateltavat pitivät koulutuksia laadullisesti hyvinä ja hyödyllisinä, mutta itsenäisesti suoritettavissa koulutuksissa työntekijällä ei kuitenkaan ole mahdollista esittää kysymyksiä tai saada lisäselvitystä aiheeseen liittyen esimerkiksi ulkopuoliselta asiantuntijalta. Palveluneuvojien mielipiteet koulutuksen riittävydestä jakoutuivat haastateltavien kesken, osan mielestä koulutuksen määrää ja laatua voidaan pitää riittävänä huomioon ottaen heidän työtehtäviinsä liittyvä vastuu rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi suoritettavista toimenpiteistä. Haastateltavat, jotka eivät pitäneet koulutuksen määrää ja laatua riittävänä kokivat, ettei heillä ole tarpeeksi asiantuntemusta rahanpesun ja terrorismin rahoit-

tamisesta ilmiönä suhteessa heidän työtehtävissään esiintyvään vastuuseen. Heidän vastauksissaan esiintyi toive lähikoulutuksen järjestämisestä, jolloin asiantuntija voisi tarjota vastauksia kysymyksiin liittyen. Lähes yhtä mieltä haastateltavat olivat organisaation tarjoamien toimintaohjeiden määrästä ja riittävydestä, halutessaan heillä on pääsy näihin tietoihin.

Asiakasrajapinnan toimenpiteillä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi tarkoitetaan aikaisemmissa kappaleissa mainittuja toimenpiteitä sekä velvoitteita, joita palveluneuvojat suorittavat päivittäisissä työtehtävissään. Tähän aihepiiriin liittyvillä kysymyksillä oli tarkoitus selvittää kuinka usein ja millaisia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyviä asiakaskohtaamisia heillä on, koetaanko estämistyön toimenpiteet hyödyllisinä ja onko palveluneuvojien mielestä epäilyttävän toiminnan erottamisen tavallisesta pankkiasioinnista hankalaa. Haastateltavien mukaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyvät asiakaskohtaamiset eivät ole päivittäisiä, lähes jokainen kuvaili tilanteita olevan keskimäärin muutamia kertoja kuukaudessa. Tämän voidaan katsoa johtuvan esimerkiksi siitä, että monissa pankkialalla toimivissa organisaatioissa käteispalveluiden tarjonta on rajattu vain tiettyihin kellonaikoihin. Haastateltavat yhdistivät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyvät asiakaskohtaamiset pääasiallisesti käteiseen rahaan sekä sen käsitteelyyn, sillä näihin tapauksiin liittyy alkuperä- ja käyttöselvitysten läpikäyntiä. Suurin osa haastateltavista kokivat heidän työtehtävissään suoritettavat toimenpiteet rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi hyödyllisinä ja riittävinä. Tämä palveluneuvojien mielipide perustuu siihen, että jokaisessa pankkialalla toimivassa organisaatiossa on erikseen monitorointi- ja valvontaosastot, joiden pääasiallinen vastuu on epäilyttävän toiminnan sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen tutkiminen ja estäminen. Haastateltavat kokivatkin, että heidän vastuullaan on epäilyttävästä toiminnasta ilmoittaminen monitorointi- ja valvontaosastolle, vaikka heillä onkin mahdollisuus puuttua epäilyttävään toimintaan esimerkiksi kieltäytymällä varojen talletuksesta puutteellisen alkuperäselvityksen takia. Haastateltavien mukaan organisaation tarjoaman koulutuksen kautta heidän tietämyksensä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä on riittävää epäilyttävien toimien tunnistamiseksi asiakasrajapinnassa.

Lainsäädäntö asettaa perustan pankkialalla toimiville organisaatioille ja rahanpesun sekä terrorismin rahoittamisen estämistoimenpiteille. Näitä lainsäädäntöjä ovat muun muassa aiemmin mainitut laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisesta, laki finanssivalvonnasta, neljäs- ja viides rahanpesudirektiivi sekä rikoslaki. Palveluneuvojien näkökulmaa lainsäädännön tuomiin velvoitteisiin haluttiin selvittää tutkimilla millaisena palveluneuvojat kokevat rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen lainsäädännön sekä sen asettamat velvoitteet pankkialalla ja miten asiakkaat reagoivat erilaisiin pankkialan velvoitteisiin, kuten alkuperäselvitykseen tai asiakkaan tuntemiseen liittyviin toimiin. Palveluneuvojat ovat työtehtävien- sä puolesta vastuussa erilaisista asiakasrajapinnan toimenpiteistä, kuten asiakkaan tunnistamisesta sekä alkuperä- ja käyttöselvitysten laatimisesta ja niiden eteenpäin toimittamisesta.

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä palveluneuvojan näkökulmasta esiintyy myös lainsäädännöllinen viitekehys, joka vaikuttaa säädöksillään pankkialan organisaatioiden toimintatapoihin. Haastateltavien mukaan heidän tietonsa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyvästä lainsäädännöstä ei ole hyvä, heidän tietonsa perustuvat lähinnä organisaation tarjoamaan koulutusmateriaaliin ja pintapuolisesti niihin velvoitteisiin, jotka ohjaavat heidän työskentelyään. Haastateltavien mukaan heidän tietämystään lainsäädännöstä voi kuitenkin pitää riittävänä suhteessa työtehtävien velvoitteisiin, sillä organisaation monitorointi- ja valvontatiimit ovat pääasiallisessa vastuussa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyvissä toimenpiteissä. Asiakkaiden reaktiot lainsäädännön velvoitteisiin ovat haastateltavien mukaan vaihtelevia. Asiakkaiden suhtautumista suurimpaan osaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen toimenpiteisiin kuvaillaan neutraaliksi, haastateltavien mukaan monet ymmärtävät lainsäädännön vaatimukset kerätä erilaista tietoa asiakkaista sekä heidän rahaliikenteestään. Asiakkaiden kuvaillaan usein ymmärtävän, ettei kyseessä ole organisaation epäilyt asiakkaan toimintaa kohtaan vaan tavoitteena on parantaa asioinnin turvallisuutta molemminpuolisesti. Haastateltavien mukaan he kohtaavat työtehtävissään myös tilanteita, joissa asiakkaat suhtautuvat negatiivisesti lainsäädännön asettamiin velvoitteisiin. Usein näissä tilanteissa vaikuttavat esimerkiksi kielimuuri ulkomaalaisen asiakkaan kanssa, lainsäädäntöön liittyvien velvoitteisiin liittyvä tietämättömyys tai asiakkaan kokema turhautuminen tilanteen monimutkaisuuteen liittyen.

7 Johtopäätökset ja yhteenveto

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen edellyttää toimivan ja säännellyn lainsäädännön lisäksi yhteistyötä niin viranomaistahojen kuin ilmoitusvelvollisten välillä. Rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen ovat uhka kansantalouden ja kansainvälisen rahoitusjärjestelmän toimivuudelle, jonka estäminen edellyttää myös kansainvälisten viranomaistahojen välistä yhteistyötä sekä yhteisiä sopimuksia. Rikolliset kehittävät jatkuvasti toimintaansa laittomien menettelyiden toteuttamiseksi ja esimerkiksi teknologian jatkuva kehittyminen vaatii viranomaistahoilta entistä tiukempia toimia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi. Keskusrikospoliisin Rahanpesun selvittelykeskus sekä Finanssivalvonta ovat tunnetuimpia suomalaisia valvontaviranomaisia. Rahanpesun selvittelykeskus vastaanottaa vuosittain tuhansia rahanpesun ja terrorismin rahoittamiseen liittyviä epäilyjä, jotka ovat yleensä erilaisten ilmoitusvelvollisten tekemiä. Näiden ilmoitusten pohjalta avataan selvittelykokonaisuuksia, joita Rahanpesun selvittelykeskus tutkii yhteistyössä esimerkiksi Finanssivalvonnan ja muiden kansainvälisten valvontaviranomaisten kanssa.

Finanssialaa voidaan pitää tärkeänä tekijänä estämissä ja toiminnan kehittäminen talouden turvaamiseksi edellyttää konkreettisten rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen toimenpiteiden tutkimista. Taustatutkimusta tehtäessä oli huomattavissa, että erilaisten

viranomaistahojen tarjoamasta informaatiosta huolimatta, esimerkiksi pankkialalla tapahtuvien konkreettisten rahanpesun ja terrorismin tutkiminen osoittautui osittain haastavaksi. Pysyäkseen askeleen edellä rikollisia, organisaatiot ja viranomaistahot pyrkivät pitämään osan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen tähtäävistä toimenpiteistä salassa eikä kaikkia keinoja epäilyttävän toiminnan valvonnasta tai sen tutkimisesta voida paljastaa suu-
relle yleisölle. Pankkialalla asiakasrajapinnassa työskentelevät palveluneuvojat ovat työtehtävissään päivittäisessä vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa. Heidän vastuullaan on esimerkiksi asiakkaan tuntemiseen liittyvät toimenpiteet, jotka ovat tärkeä perustana niin toimivan asiakassuhteen luomiselle kuin myös rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiselle.

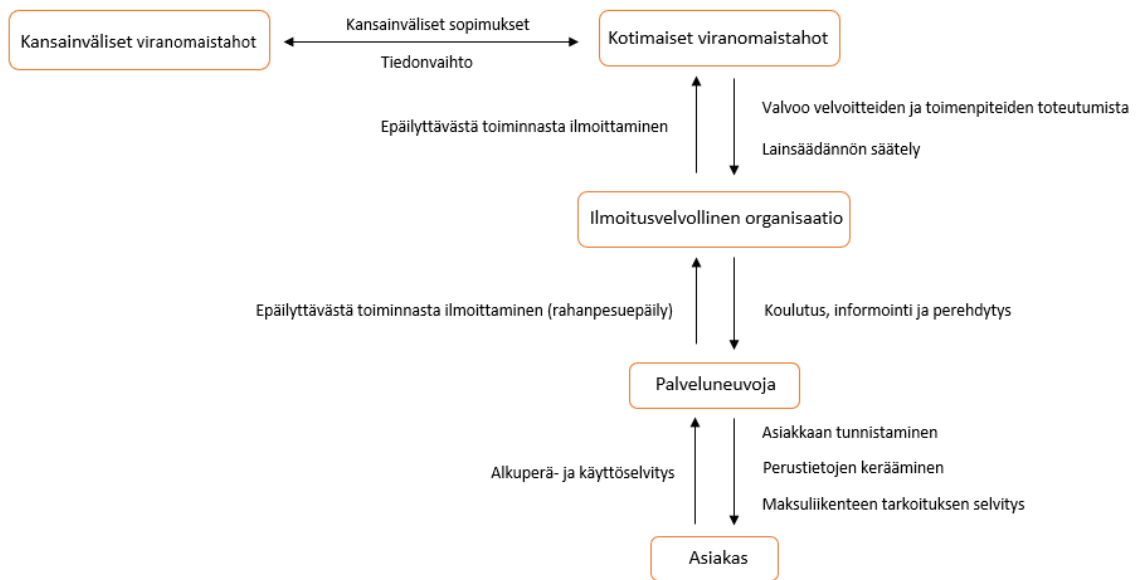
Palveluneuvojille toteutetuissa teemahaastatteluissa käsiteltiin opinnäytetyön tavoitteisiin liittyviä ilmiötä. Teemahaastatteluiden tavoitteena oli selvittää palveluneuvojien osallisuutta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen toimenpiteissä pankkialalla, kuinka tehokkaiksi nämä toimintatavat koetaan, miten lainsäädännön velvoitteet ohjaavat palveluneuvojien työtehtäviä ja millaisella tasolla työntekijöiden tietämys sekä osaaminen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä katsotaan olevan. Tutkimusmenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, sillä tutkimuksessa haluttiin saada tietoa nimenomaisesti palveluneuvojien näkökulmasta. Haastattelulomakkeeseen valittiin tutkimuksen kannalta keskeisiä ilmiöitä ja tutkimusmenetelmän puolistrukturoitu luonne mahdollisti keskustelunomaisen haastattelutilanteen luomisen, jossa haastateltavalle tarjottiin mahdollisesti pureutua syvemmin heitä itseään koskettaviin ilmiöihin, joita haastattelukysymysten kautta pyrittiin tuomaan esiin.

Haastattelulomakkeen ensimmäinen osio käsitteli työntekijöiden koulutusta ja asiantuntemusta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyen. Kuten aiemmin todettua, haastateltavat kertoivat suurimman osan aiheeseen liittyvästä koulutusaineistosta olevan itseopiskeltavaa materiaalia. Tähän toimintatapaan liittyi kuitenkin ongelma, sillä haastateltavat kokivat, ettei heillä ollut mahdollisuutta saada vastauksia koulutuksen aikana mahdollisesti ilmenneisiin kysymyksiin koulutuksen itseopiskeltavan luonteen takia. Itsenäisesti suoritettaviin koulutuksiin voi liittyä myös toisenlainen ongelma, vaikka esimiehet valvovatkin koulutusten suorittamista, he eivät kuitenkaan voi käytännössä olla varmoja, ovatko työntekijät ymmärtäneet koulutuksen sisällön ja kykenevätkö työntekijät noudattamaan koulutuksen kautta opetettuja menetelmiä käytännön työtehtävissä. Suurin osa haastateltavista piti koulutuksen tasoa kuitenkin riittävänä heidän työtehtäviinsä liittyvään vastuuseen nähden. Jotta jokainen työntekijä kokisi ymmärtävänsä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ilmiönä ja pystyisi työtehtävissään toimimaan erilaisten velvoitteiden vaatimalla tavalla, on tärkeää, että organisaatiot panostavat työntekijöiden kouluttamiseen. Organisaatioiden tulisi ottaa huomioon työntekijöiden omat tuntemukset heidän oman tietämyksensä tasosta ja tukea aiheeseen liittyvän tietämyksen kehittämistä tarjoamalla mahdollisuuden esimerkiksi lisäkoulutautumiseen tai varmistamalla, että työntekijät voivat halutessaan olla yhteydessä kysy-

mysten puitteissa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen asiantuntijaan tai henkilöön, joka on vastuussa monitoroinnista ja valvonnasta organisaatiossa.

Tutkittaessa asiakasrajapinnan toimenpiteiden hyödyllisyyttä teemahaastattelun kautta, haastateltavat ilmaisivat rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen liittyviä asiakaskohtaamia olevan muutaman kerran kuukaudessa. Tilanteiden yleisyys vaihtelee organisaatioittain, mutta koulutuksen merkityksen voidaan katsoa korostuvan sellaisissa organisaatioissa, joiden työntekijät eivät ole päivittäisessä yhteydessä kyseisten tilanteiden kanssa. Mikäli palveluneuvojilla ei ole käytännön kokemusta rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen epäilyn herättävistä asiakaskohtaamisista, voi tämä yhdistettynä vähäiseen koulutukseen liitettynä tuottaa palveluneuvojalle hankaluuksia erottaa epäilyttävää toimintaa normaalista pankkiasioinnista. Useimmat haastateltavista toivat kuitenkin ilmi, etteivät he koe epäilyttävän toiminnan erottamista erityisen hankalaksi ja kokevat työtehtävissään suorittamien toimien, kuten asiakkaan tuntemisen tai alkuperä- ja käyttöselvityksien olevan hyödyllisiä. Voidaankin todeta, että vaikka palveluneuvojilla on oma osansa sekä vastuunsa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä, lopullisessa vastuussa valvonnasta ovat ilmoitusvelvollisten organisaatioiden sisällä toimivat monitorointi- ja valvontatiimit. Olennaista kuitenkin on, että palveluneuvojat ymmärtävät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen toimenpiteiden tärkeyden ja oman vastuunsa estämisessä. Organisaatioiden tulee tarjota työntekijöilleen tietoa näistä konkreettisista toimenpiteistä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi, sillä se auttaa palveluneuvojia tunnistamaan epäilyttävää toimintaa, mutta myös alentaa kynnystä ilmoittaa asiasta eteenpäin organisaation sisällä.

Palveluneuvojien haastatteluissa tuli ilmi, että suurin osa heidän tiedoistaan koskien rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen lainsäädännöstä perustuu organisaation tarjoamaan informaatioon. Tämänkin tutkimustuloksen perusteella voidaan korostaa organisaatioiden tarjoaman koulutuksen tärkeyttä työntekijöiden tietoisuuden lisäämisessä. Lainsäädännön katsotaan usein olevan monimutkainen ja haastateltavat olivat sitä mieltä, että suurin osa asiakkaiden turhautumisesta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen toimenpiteisiin pankkialalla liittyy enemmänkin asiakkaiden lainsäädännölliseen tietämättömyyteen kuin siihen, että asiakas pelkäisi laittomien toimien paljastumista. Palveluneuvojien kouluttamisen lisäksi organisaatioiden tulisi myös huolehtia asiakkaiden tietoisuuden lisäämisestä väärinymmärrysten välttämiseksi. Tutkimukseen liittyvän tietoperustan tutkimusvaiheessa tuli ilmi, että useat pankit kertovatkin hyvin avoimesti syistä esimerkiksi asiakkaan tunnistamistietojen keräämisen taustalla. Tämä tieto on myös ulkomaalaisten asiakkaiden saatavilla, sillä useat pankit tarjoavat muun muassa englanninkielistä tietoa asiakkaan tunnistamisesta.

Taulukko 2: Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen prosessi.

Tutkimustuloksista tehtyjen johtopäätösten perusteella voidaan todeta, että teemahaastatteluihin osallistuneet Yritys X:n palveluneuvojat osallistuvat asiakasrajapintaan kohdistuvissa työtehtävissään rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen erilaisten hyödyllisiksi koettujen toimenpiteiden kautta. Näitä toimenpiteitä ovat esimerkiksi asiakkaan tunteminen ja alkuperä- sekä käyttöselvitysten tekeminen. Palveluneuvojilla on tärkeä tehtävä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä pankkialan organisaatioissa, sillä he ensikädessä suorittavat asiakkaan tunnistamisen, keräävät tietoa maksuliikenteestä ja tarvittaessa ilmoittavat epäilyttävästä toiminnasta eteenpäin organisaation monitorointi- ja valvontatiimille. Yllä olevassa taulukossa pyritään visuaalisesti havainnoimaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistyön prosessia ja vuorovaikutusta eri toimijoiden välillä.

Tutkimustulosten mukaan pankkialalla työskentelevät palveluneuvojat kokevat pääosin organisaation tarjoaman koulutuksen hyödyllisenä ja lainsäädännön kautta säädellyt rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen toimenpiteet oleellisena osana estämisprosessia. Oleellista on, että organisaatiot tukevat palveluneuvojien koulutusta ja tietoperustaa rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen liittyen. Lainsäädännön tuomat velvoitteet koskevat ilmoitusvelvollisia ja rahanpesun sekä terrorismin rahoittamisen estämisen voidaan katsoa toteutuvan parhaiten, kun koko organisaatio ottaa riskit ja yhteisen toimintamenettelyt huomioon toiminnassaan.

Lähteet

- Aktia. 2023. Usein kysytyt kysymykset: Asiakkaan tunteminen. Viitattu 6.11.2023. <https://www.aktia.fi/fi/usein-kysytyt-kysymykset/kategoria/asiakkaan-tunteminen/asiakkaan-tunteminen/miksi-asiakkaan-tuntemistietoihin-liittyen-kysytaan-onko-asiakas-poliittisesti-vaikutusvaltainen-henkilo>
- Cox, D. 2014. Handbook of Anti-Money-Laundering. John Wiley & Sons, Incorporated.
- Euroopan Keskuspankki. 2023. Käteisen tehtävät. Viitattu 3.11.2023. https://www.ecb.europa.eu/euro/cash_strategy/cash_role/html/index.fi.html
- Euroopan komissio. 2023. EU-lainsäädännön tyypit. Viitattu 20.10.2023 https://commission.europa.eu/law/law-making-process/types-eu-law_fi
- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2015/847. 2015. Viitattu 20.10.2023. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015R0847&from=FI>
- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2018/843. 2018. Viitattu 20.10.2023. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L0843>
- FATF. 2023a. History of the FATF. Viitattu 28.10.2023. <https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf/history-of-the-fatf.html>
- FATF. 2023b. Countries: Finland. Viitattu 28.10.2023. <https://www.fatf-gafi.org/en/countries/detail/Finland.html>
- Finanssivalvonta. 2018a. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen: Asiakkaan tunteminen ja tunnistaminen. Viitattu 10.10.2023. <https://www.finanssivalvonta.fi/finanssisektorin-toimijalle/pankki/rahanpesun-estaminen/asiakkaan-tunteminen-ja-tunnistaminen/>
- Finanssivalvonta. 2023. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen: Riskiarvio. Viitattu 10.10.2023. <https://www.finanssivalvonta.fi/finanssisektorin-toimijalle/vakuutus/rahanpesun-estaminen/riskiarvio/>
- Finanssivalvonta. 2021. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen: Selonotto- ja ilmoitusvelvollisuus. Viitattu 10.10.2023. <https://www.finanssivalvonta.fi/rahanpesun-estaminen/selonotto--ja-ilmoitusvelvollisuus/>
- Finanssivalvonta. 2018b. Toimivalta ja rahoitus: Toimivalta. Viitattu 12.10.2023. <https://www.finanssivalvonta.fi/finanssivalvonta/toimivalta-ja-rahoitus/toimivalta/>
- HE 228/2016.Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä, laiksi rahanpesun selvittelykeskuksesta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi. Viitattu 26.10.2023. <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2016/20160228>
- Heikkilä, T. 2014. *Tilastollinen tutkimus*. [9. uudistettu painos]. Helsinki: Edita.
- Isoaho, E. & Kaski, I. 2021. Kansallinen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiarvio 2021. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2021:17. Viitattu 19.10.2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-715-9>

Keskusrikospoliisi. 2023. Puolivuositarkastus Rahanpesun selvittelykeskus 2023. Viitattu 02.10.2023. <https://poliisi.fi/documents/25235045/67733116/rahanpesun-selvittelykeskuksen-puolivuotiskatsaus-2023.pdf/12cd36fc-bc50-7d1c-0bd0-6ab96a378deb/rahanpesun-selvittelykeskuksen-puolivuotiskatsaus-2023.pdf?t=1692019910690>

Keskusrikospoliisi. 2021. Selvitys terrorismin rahoittamisen ominaispiirteistä: Tiivistelmä Keskusrikospoliisin Rahanpesun selvittelykeskuksen raportista. Viitattu 02.10.2023. <https://poliisi.fi/documents/25235045/67733116/KRP-Tiivistelm%C3%A4-Selvitys-terrorismin-rahoittamisen-ominaispiirteist%C3%A4-26.4.2021.pdf/841c8d78-ab02-56fe-695f-1da75962b7ff/KRP-Tiivistelm%C3%A4-Selvitys-terrorismin-rahoittamisen-ominaispiirteist%C3%A4-26.4.2021.pdf/KRP-Tiivistelm%C3%A4-Selvitys-terrorismin-rahoittamisen-ominaispiirteist%C3%A4-26.4.2021.pdf?t=1620827032585>

Laki Finanssivalvonnasta 878/2007. Viitattu 14.10.2023
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20080878>

Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta 445/2017. Viitattu 15.10.2023.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170445>

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017. Viitattu 15.10.2023.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170444>

Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi 325/2013. Viitattu 09.10.2023.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20130325>

Osuuspankki. 2023a. Henkilöasiakkaat: Asiakkaan tunteminen. Viitattu 03.11.2023.
<https://www.op.fi/henkiloasiakkaat/asiakkaan-tunteminen>

Osuuspankki. 2023b. Henkilöasiakkaat: Käteinen. Viitattu 03.11.2023.
<https://www.op.fi/henkiloasiakkaat/paivittaiset/maksaminen/kateinen>

Osuuspankki. 2023c. Henkilöasiakkaat: Hyväksyttävät henkilöllisyystodistukset pankissa. Viitattu 03.11.2023. <https://www.op.fi/turvallinen-asiointi/hyvakysyttavat-henkilollisyystodistukset>

Poliisi. 2023a. Rahanpesu. Viitattu 28.09.2023. <https://poliisi.fi/rahanpesu>

Poliisi. 2023b. Talousrikokset. Viitattu 28.09.2023. <https://poliisi.fi/talousrikokset>

Rahanpesu. 2023a. Lainsäädäntö - rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. Viitattu 01.10.2023. <https://rahanpesu.fi/lainsaadanto>

Rahanpesu.fi. 2023b. Rahanpesu. Viitattu 28.09.2023. <https://rahanpesu.fi/rahanpesu>

Rahanpesu.fi. 2023c. Terrorismin rahoittaminen. Viitattu 28.09.2023.
<https://rahanpesu.fi/terrorismin-rahoittaminen>

Rahanpesu.fi. 2023d. Toimijoiden roolit. Viitattu 04.10.2024.
<https://rahanpesu.fi/toimijoiden-roolit>

Rikoslaki 39/1889. Viitattu 15.10.2023.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Sahavirta, R. 2008. Rahanpesu rangaistavana tekona. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisu, A-sarja N:o 286. Suomalainen Lakimiesyhdistys.

Sisäministeriö. 2023. Poliisiasiat: Terrorismin torjunta. Viitattu 23.10.2023.
<https://intermin.fi/poliisiasiat/terrorismin-torjunta>

S-Pankki. 2023. Usein kysytyt kysymykset: Asiakkuus. Viitattu 04.11.2023. <https://www.s-pankki.fi/fi/asiakaspalvelu/ukk/kysymykset/asiakkuus/miksi-kysytte-rahojeni-alkuperaa-tai-mista-tallettamani-rahat-ovat-peraisin/>

Työmarkkinatori. 2023. Palveluneuvoja. Viitattu 04.11.2023. <https://tyomarkkinatori.fi/ammait/palveluneuvoja>

Valtionkonttori. 2020. Rahanpesun estäminen sekä YK:n ja EU:n pakotelistojen huomioiminen valtion maksuliikkeessä. Viitattu 28.10.2023. <https://www.valtiokonttori.fi/maaraykset-ja-ohjeet/rahanpesun-estaminen-seka-ykn-ja-eun-pakotelistojen-huomioiminen-valtion-maksuliikkeessa/>

Valtiovarainministeriö. 2023a. Estämistyö - rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen. Viitattu 04.10.2023. <https://vm.fi/estamistyö>

Valtiovarainministeriö. 2023b. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. Viitattu 04.10.2023. <https://vm.fi/rahanpesu>

Valtiovarainministeriö. 2023c. Sääntely - rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. Viitattu 04.10.2023. <https://vm.fi/saantely>

Vero.fi. 2021. Veroparatiisit. Viitattu 16.10.2023. https://www.vero.fi/tietoa-verohallinnosta/verohallinnon_esittely/toiminta/vastuullisuus/verovaj/veroparatiisi/

Vilka, H. 2021. *Tutki ja kehitä*. 5., päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Taulukot

Taulukko 1: Selvittelykeskuksen vastaanottamien ilmoitusten lukumäärät ilmoittajaluokittain aikavälillä 06/2020-06/2023	14
Taulukko 2: Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen prosessi.	36

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelulomake

Liite 1: Teemahaastattelupohja

Perustiedot: ikä, koulutustausta, työkokemus ja asema organisaatiossa

Työntekijöiden koulutus ja asiantuntemus

1. Oletko saanut nykyisessä työtehtävissäsi koulutusta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyen?
2. Koetko koulutuksen tason olevan riittävä vai toivoisitko saavasi lisää aiheeseen liittyvää koulutusta?
3. Onko mielestäsi pankin toimintaohjeet/-tavat riittäviä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen toimenpiteiden toteutumiseksi?

Asiakasrajapinnan toimenpiteet rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi

1. Millaisia rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen liittyviä asiakaskohtaamisia työssäsi tapahtuu ja kuinka usein?
2. Onko epäilyttävien toimien tai varojen alkuperän erottaminen normaalista pankkiasioinnista hankalaa?
3. Koetko pankin toimihenkilöiden asiakasrajapinnassa tehtävien rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaisten toimien olevan hyödyllisiä?

Lainsäädännön vaatimukset pankkialalla

1. Millaisena koet rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen lainsäädännön sekä sen asettamat velvoitteet pankkialalla?
2. Miten asiakkaat reagoivat erilaisiin pankkialan velvoitteisiin, kuten alkuperäselvitykseen tai asiakkaan tuntemiseen liittyviin toimiin?